

70.186.48

Бел 05

ытайце ў нумары:

усё пад сілу ● Аб-
ча Леніна як ча-
авека ● Світанне
ўсана" ● Джэнтль-
ны і лэдзі ● Доб-
сэрца і воля
Апавяданні: „Маці
нічога не трэба“
„Магчыма, мы яшчэ
сустрэнемся“.

работніца і сялянка

1

1970

ПЕСНЯ ПРА ЛЕЊІНА

(для хору з фартэпіяна)

Словы Максіма ТАНКА

Музыка Кіма ЦЕСАКОВА

Дзе Леніна імя гучыць і лунае,
Там светлыя ўсцяж пралягаюць шляхі,
Там мірнае неба сінее над краем } 2 р.
І рэюць свабоды сцягі.

Пра Леніна песню заўсёды зычліва
Страчаюць з любоўю і Захад і Усход.
Пяюць яе нашы заводы і нівы, } 2 р.
Пяе беларускі народ.

Дзе Леніна праўда — на месцы
пачэсным,
Там шчасце і радасць гасцюць
штодзень,
Там славіцца праца, шануюцца песня } 2 р.
І дружба яднае людзей.

Таму ў нашай песні, жаданай, імклівай,
Прастор неабсяжны, высокі палёт.
Пяюць яе нашы заводы і нівы, } 2 р.
Пяе беларускі народ.

Andante

mp
Дзе

Ле-ні-на і-мя гу-чыць і лу-на-е, там светлыя ўсцяж праля-
-га-юць шляхі, там мір-на-е не-ба сі-не-е над краем і
рэ-юць свабо-ды сця-гі. Тым-// рэ-юць свабо-ды сця-
-гі.

50 4358

70.186.48

30х-21/1844

КАЛГАСНЫ

НОВЫ

СТАТУТ

З велізарным задавальненнем і вялікай цікавасцю вывучаюць савецкія людзі вынікі работы III Усе-саюзнага з'езда калгаснікаў. У прынятых ім рашэннях наш народ бачыць праяўленне невычарпальных клопатаў Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада аб стварэнні працвітаючай, усебакова развітай і высокапрадуктыўнай сельскай гаспадаркі, што з'яўляецца абавязковай умовай пабудовы камунізма.

Важнейшы дакумент з'езда — новы Прыкладны Статут калгаса. Распрацаваны камісіяй пад кіраўніцтвам Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева, папярэдне абмеркаваны самымі шырокімі масамі працоўных, ён увабраў у сябе шматгадовы вопыт калектывнага гаспадарання на зямлі, паклаў пачатак новаму этапу ў калгасным будаўніцтве. У новым Статуце адлюстраваны найвялікшыя палітычныя, эканамічныя і сацыяльныя змены, якія адбыліся ў нашай вёсцы за мінулы перыяд. Разам з тым ён звернуты ў будучыню, накіраваны на вырашэнне пастаўленай XXIII з'ездам КПСС задачы паскоранага развіцця сельскагаспадарчай вытворчасці.

Прыняты з'ездам калгаснікаў і зацверджаны Цэнтральным Камітэтам КПСС і Саветам Міністраў СССР новы Прыкладны Статут

Дэлегаты III Усеаюзнага з'езда калгаснікаў Мінскай вобласці на Краснай плошчы.

набыў сілу закона. Ён з'яўляецца выражэннем сапраўды ўсенароднай, савецкай дэмакратыі, на якой грунтуецца калгасны лад. Не выпадкова ўжо ў першых параграфях Прыкладнага Статута гаворыцца аб добраахвотнасці аб'яднання сельскіх працаўнікоў у калгасе, аб гарантуемых ім правах на працу і матэрыяльнае забеспячэнне, на актыўны ўдзел у кіраванні ўсімі справамі гаспадаркі. Натуральна, што побач з гэтым вызначаецца і кола абавязкаў членаў калгаса. Сутнасць іх зводзіцца да таго, каб кожны ў меру сваіх сіл сумленна працаваў, ашчаджаў і памнажаў грамадскае багацце, быў руплівым гаспадаром, калектывістам.

Чырвонай ніткай у новым Статуце праходзіць думка аб неабходнасці найбольш поўнага выкарыстання рэзерваў і магчымасцей

грамадскай гаспадаркі ў мэтах павелічэння вытворчасці прадукцыі і паляпшэння дабрабыту сельскіх працаўнікоў. На калгасы ўскладаецца задача берагчы зямлю, замацаваную за імі на вечна, пастаянна клапаціцца аб павышэнні яе ўрадлівасці, дабівацца росту ўраджайнасці. Зямля — гэта асноўнае багацце калгаса, але яна з'яўляецца грамадскім здабыткам, і беражлівыя адносіны да яе, рацыянальнае выкарыстанне сельскагаспадарчых угоддзяў — справа вялікай дзяржаўнай важнасці, прамы абавязак кожнага землекарыстальніка.

У новым Прыкладным Статуце запісаны палажэнні, накіраваныя на ўсямернае расшырэнне гаспадарчай самастойнасці калгасаў, развіццё іх ініцыятывы ў планаванні, арганізацыі і аплаце працы, ва ўкараненні прагрэсіўных метадаў гаспадарання. Іх абавязак з найбольшым эфектам карыстацца гэтымі правамі з тым, каб забяспечваць няўхільны ўздым вытворчасці, выкананне цвёрдых планаў-заказаў дзяржавы на сельскагаспадарчую прадукцыю. Пры гэтым строга павінны захоўвацца статутныя патрабаванні аб правільным, эканамічна абгрунтаваным і мэтазгодным спалучэнні накіравання і спажывання, аб росце вытворчых, галіновых і культурна-бытавых фондаў, аб гарантаванай аплаце працы калгаснікаў.

Сучасны ўзровень развіцця калгаснай вытворчасці выклікаў да жыцця такія з'явы, як ства-

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 1

і сялянка

СТУДЗЕНЬ 1970

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ШОСТЫ
ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Дэлегаты Беларускай ССР ускладаюць вянкi на магілу Невядомага салдата.

Беларускія госці ў калгасе «Новы шлях» Маскоўскай вобласці. Фота Л. Эйдзіна.

рээнне міжкалгасных і дзяржаўна-калгасных арганізацый і аб'яднанняў. Гэта дазваляе аб'ядноўваць матэрыяльна-тэхнічныя рэсурсы і грашовыя сродкі калгасаў для больш эфектыўнага іх выкарыстання. Разам з ажыццяўляемым у нас тэхніка-эканамічным удасканаленнем сельскагаспадарчай вытворчасці такая кааперацыя садзейнічае ўвасабленню ў жыццё палажэння Праграмы КПСС аб ператварэнні працы сельскагаспадарчай у разнавіднасць працы індустрыяльнай. Новы Прыкладны Статут калгаса ўзаконьвае гэты вопыт кааперавання.

Пасля з'езда набылі сілу закона выказаныя ў ходзе абмеркавання праекта Прыкладнага Статута прапановы аб стварэнні знізу даверху выбарных Саветаў калгасаў, што сведчыць аб далейшым развіцці калгаснай дэмакратыі. Саюзна Савет ужо функцыяніруе, цяпер будуць выбірацца рэспубліканскія, абласныя і раённыя. Яны ствараюцца як калектыўныя органы для абмеркавання найбольш важных пытанняў жыцця вёскі, абгульнення вопыту арганізацыі вытворчасці і выпрацоўкі рэкамендацый па больш поўнаму выкары-

станню рэзерваў росту грамадскай гаспадаркі.

У адпаведнасці з рашэннямі з'езда, што знайшло адлюстраванне і ў новым Статуте, уведзена адзіная сістэма сацыяльнага страхавання калгаснікаў. Гэта сапраўды велізарнае дасягненне калгаснага ладу!

Такім чынам, новы Прыкладны Статут калгаса дзейнічае. Несумненна, ён зробіць дабратворны ўплыў на далейшае павышэнне працоўнай і палітычнай актыўнасці працаўнікоў вёскі, на ўсё развіццё сельскагаспадарчай вытворчасці.

ЁЙ УСЁ ПАД СІЛУ

Галіну Канстанцінаўну Васіленка, дэлегата Трэцяга Усесаюзнага з'езда калгаснікаў, мы дачакаліся ў гасцініцы позна ўвечары. Яе вочы свяціліся радасцю. Ва ўсім яе абліччы, у размове адчувалася нейкая ўсхваляваная прыўзнятасць.

— Разумеете, — сказала яна, — сёння самы шчаслівы дзень у маім жыцці. Збылася мая запаветная мара: я ўбачыла Леніна...

Раніцой разам з усімі сваімі таварышамі-дэлегатамі Галіна Канстанцінаўна была на Краснай плошчы, удзельнічала ва ўскладанні вянка да маўзалея Ул. І. Леніна, прайшла міма саркафага, у якім як жывы ляжыць Ільіч, і аддала яму нізкі паклон ад сябе, ад усіх, хто паслаў

яе ў Маскву на з'езд. Гэта былі незабыўныя, урачыстыя хвіліны, аб якіх яна марыла, якіх чакала ўсё сваё жыццё.

— Ленін! У гэтым імені для мяне, як і для мільёнаў савецкіх людзей, увасоблена ўсё лепшае, чаго мы дасягнулі, — гаворыць Галіна Канстанцінаўна. — З імем Ільіча звязваем мы і перамогу калгаснага ладу і кожную радасць у нашым жыцці, кожны наш поспех. І сёння, калі я ўбачыла так добра знаёмы вобраз яго, перад вачыма ў думках прайшлі пражытыя гады...

І Галіна Канстанцінаўна расказала нам пра свой лёс, лёс беднай сялянскай дзяўчынкі-сіроткі, якую Савецкая ўлада, Камуністычная партыя ўзнялі да самых вялікіх вышынь —

дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, удзельніца самага прадстаўнічага сялянскага форуму — дэлегата Трэцяга Усесаюзнага з'езда калгаснікаў.

...Бацька Галі загінуў на фронце. А ў 1943 годзе на яе вачах (ёй было тады восем год) і на вачах немаўлят-братоў фашысцкія акупанты забілі маці. Восемдзят пяць аднавяскоўцаў загінулі ў той дзень ад карнікаў, а іх вёска Будкі была спалена. Сіроты Васіленкі знайшлі прытулак у лесе, у палескіх партызан. А калі прайшла Савецкая Армія і пачало адраджацца жыццё на вызваленай беларускай зямлі, Галю і яе малодшых братоў уладкавалі ў Нараўлянскі дзіцячы дом.

— Для нас, — усхвалявана гаворыць Галіна Канстанцінаўна, — паняцце Радзіма-маці мае літаральнае значэнне. Іменна Радзіма, партыя, Савецкая ўлада выгадавалі і выхавалі нас.

У 1952 годзе семнаццацігадовая Галя пачала свой працоўны шлях у

калгасе, які цяпер носіць імя ХХІІ з'езда КПСС. Працавала ў паляводчай брыгадзе. Дзяўчына была старанная. Якую б работу ні даручалі, выконвала яе акуратна, сумленна. Але асабліва праявіла сябе Галю, калі стала свінаркай. Гэта былі гады, калі па рашэнню Камуністычнай партыі быў узят курс на ўздым жывёлагадоўлі. Галю працавала не лічачыся з часам. І яе праца была высока ацэнена. У 1965 годзе Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Г. К. Васіленка была ўдасцоена звання Героя Сацыялістычнай Працы.

Тры гады назад Галіне Канстанцінаўне прапанавалі стаць загадчыцай жывёлагадоўчай фермы. І калгаснікі не памыліліся ў сваім выбары. Руплівай і ўмелай гаспадыняй аказалася яна. Пад яе кіраўніцтвам ферма значна пашырылася, адбудоўвалася. Пяцьсот галоў жывёлы, у тым ліку 192 каровы, налічвае зараз ферма. Павысіліся надоі малака, жывёла добра прыбаўляе ў ва-зе. За дзесяць месяцаў 1969 года надоена на

55 тон малака больш, чым за ўсё 1968 год.

— Вядома, нашы вынікі не дрэнныя, — згаджаецца Галіна Канстанцінаўна, — але супакойвацца на дасягнутым не маем права. Вось і на з'ездзе калгаснікаў гаварылі, што ў жывёлагадоўлі ёсць яшчэ шмат недахопаў.

Аб рабоце Усесаюзнага з'езда калгаснікаў Галіна Васіленка расказвае з вялікім натхненнем. І пра тое, як цёпла і радасна сустракала працоўная Масква пасланцоў калгаснага сялянства. І пра тое, з якой дзелавітасцю і актыўнасцю абмяркоўваліся на з'ездзе карэнныя пытанні калгаснага будаўніцтва, яго перспектывы, праблемы далейшага росту культуры на сяле, паліпшэнне бытавых умоў жыцця калгаснікаў.

— Склад дэлегатаў з'езда, — падкрэслівае яна, — з'яўляецца выдатным пацвярджэннем вялікіх заваёў нашай Радзімы ва ўмацаванні завешчанай нам вялікім Леніным дружбы народаў. На з'ездзе былі прадстаўлены ўсе нацыянальнасці краіны. З аднолькавай зацікаўленасцю ў агульным развіцці сельскай гаспадаркі выступалі і рускія, і беларусы, і грузіны, і армяне, і латышы, і кіргізы, прадстаўнікі народаў усіх рэспублік Савецкага Саюза.

Тры дні засядаў з'езд. І тры дні разам з пасланцамі працаўнікоў сяла ў вялікай размове аб шляхах развіцця калгаснага будаўніцтва ўдзельнічалі кіраўнікі партыі і ўрада. Асабліва запомнілася Га-

ліне Канстанцінаўне тое месца ў прамове Леаніда Ільіча Брэжнева, дзе ён з веданнем справы гаварыў аб шляхах хутчэйшага павелічэння вытворчасці жывёлагадоўчай прадукцыі. Галоўнае, на што звярнуў увагу Генеральны сакратар ЦК КПСС, — гэта паліпшэнне вытворчасці кармоў, павелічэнне пагалоўя жывёлы і павышэнне яе прадуктыўнасці, перавод вытворчасці жывёлагадоўчай прадукцыі на прамысловую аснову.

З'езд аднадушна прыняў новы Прыкладны Статут калгаса — асноўны закон калгаснага жыцця. Ён несумненна адыграе велізарную ролю ў паспяховым вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва. У Статуце ўлічаны каштоўныя думкі і прапановы, выказаныя ў час усенароднага яго абмеркавання, вызначаны асновы жыцця і працы калгаснікаў.

— Новы Статут, — гаворыць Г. К. Васіленка, — будзе па душы кожнаму калгасніку і калгасніцы. У ім адлюстраваны клопаты партыі і ўрада аб працаўніках сяла. Велізарнае значэнне мае ўтварэнне выбарных Саветаў калгасаў. Гэта будзе садейнічаць далейшаму развіццю калгаснай дэмакратыі, калектыўнаму абмеркаванню найбольш важных пытанняў дзейнасці калгасаў, больш поўнаму выкарыстанню рэзерваў росту калгаснай вытворчасці. Не можа не радаваць кожнага з нас і пастанова аб сацыяльным страхаванні членаў калгасаў, у адпаведнасці з якім калгас-

нікі атрымліваюць дапамогу па часовай непрацаздольнасці, нароўні з рабочымі і служачымі ім прадастаўляюцца і іншыя віды сацыяльнага страхавання.

На з'ездзе шмат гаварылася аб вялікай ролі жанчын у калгасным будаўніцтве. Сваімі дэлегатамі на Трэці Усесаюзны з'езд працаўнікі сацыялістычных палёў краіны паслалі 1713 жанчын — 38 працэнтаў ад усіх дэлегатаў. Красамоўнае сведчанне!

Галіна Канстанцінаўна чытае і перачытвае словы Д. С. Палянскага, сказаныя ім у сваім дакладзе: «Самай высокай пахвалы заслугоўваюць нашы жанчыны-сялянкі. Калгасны лад адкрыў ім шырокую дарогу для праяўлення сваіх талентаў і здольнасцей, для актыўнага ўдзелу ў калектыўнай працы і грамадскім жыцці. Усе ведаюць, які неацэнны ўклад унеслі і ўносяць яны ва ўмацаванне калгасаў, колькі цяжкасцей давялося вынесці ім на сваіх плячах у гады вайны. У гісторыю калгаснага будаўніцтва праца нашай жанчыны-сялянкі назаўсёды ўвойдзе як яркі прыклад бязмежнага гераізму і вялікай любові да Радзімы». Гэтыя словы акрыляюць нас і з'яўляюцца самай дарагой ацэнкай.

— Мне хацелася б, — працягвае Галіна Васіленка, — праз часопіс «Работніца і сялянка» заклікаць усіх жанчын-калгасніц Беларусі на клопаты партыі і ўрада адказаць павышэннем актыўнасці ў калгас-

Галіна Канстанцінаўна Васіленка.

ных справах, павелічэннем вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі. Будзем і надалей прыкладам у працы, у грамадскім жыцці на сяле, ініцыятарамі новых добрых спраў і пачынанняў. Гэта з'явіцца нашым падарункам юбілею любімага і дарагога Ільіча.

...Доўга працягвалася наша гутарка з Галінай Канстанцінаўнай. Яна падзялілася сваімі думкамі і планами. А ў яе, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, члена Нараўлянскага райкома партыі, члена партбюро і праўлення свайго калгаса, камандзіра калгаснай вытворчасці, іх шмат. І, слухаючы гэтую сціпую на выгляд, але поўную ўнутранай сілы і энергіі жанчыну, верыш: ёй пад сілу вялікія справы!

Р. ДОДЗІН.

Антон БЯЛЕВІЧ

Герб рэспублікі

Рабочы клас — нязломны вопат —
Усемагутнаю рукою
Нам адкаваў і Серп і Молат
У Герб дзяржавы маладой.

На ім каронай залатой
Зіхціць даспелае калоссе
Дняпроўскіх, нёманскіх далін.
У ім зраднілася, злілося
Жыццё людзей у лёс адзін.

Адзіны лёс, адна турбота.
Здружыўся хлеб са сталлю ў нас.

Хапае ў Молата работы,
І Серп не выйшаў у запас.

А памяць сэрца захавала
Маленства сцежкі і палі,
Калі сярпом тым маці жала,
Што гартавалі кавалі...

Дзяржаўны Герб, як сонца, свеціць
На сцягу, ў сэрцы, над зямлёй.
І Беларусь у белым свеце
Нязгаснай славіцца красой.

Віктар ЯРАЦ

В Е Р А

На гэтай зямлі, дзе стамлёнае сонца
Штовечар хавае святло за лясы,
Нам суджана верыць у нашу
бясконцасць
І салаўіныя галасы.

Мы — людзі, як птушкі ў далёкай
дарозе,
Узлятаем у неба і падаем ніц
З адзіным жаданнем нат у цяжкай
знямозе:
Каб вечна вілася шляхоў нашых ніць...

АБЛІЧЧА Леніна як чалавека надзвычай цікавіць моладзь. Я хачу сёння спыніцца на гэтым пытанні. ...Ленін быў рэвалюцыйным марксістам і калектывістам да глыбіні душы. Усё яго жыццё, дзейнасць былі падпарадкаваны адной вялікай мэце — барацьбе за перамогу сацыялізма. І гэта накладвала пячатку на ўсе яго пачуцці і думкі. Яму чужой была ўсякая дробязнасць, дробная зайздасць, злосць, помслівасць, ганарыстасць, вельмі ўласцівыя дробнаўласніцкім індывідуалістам.

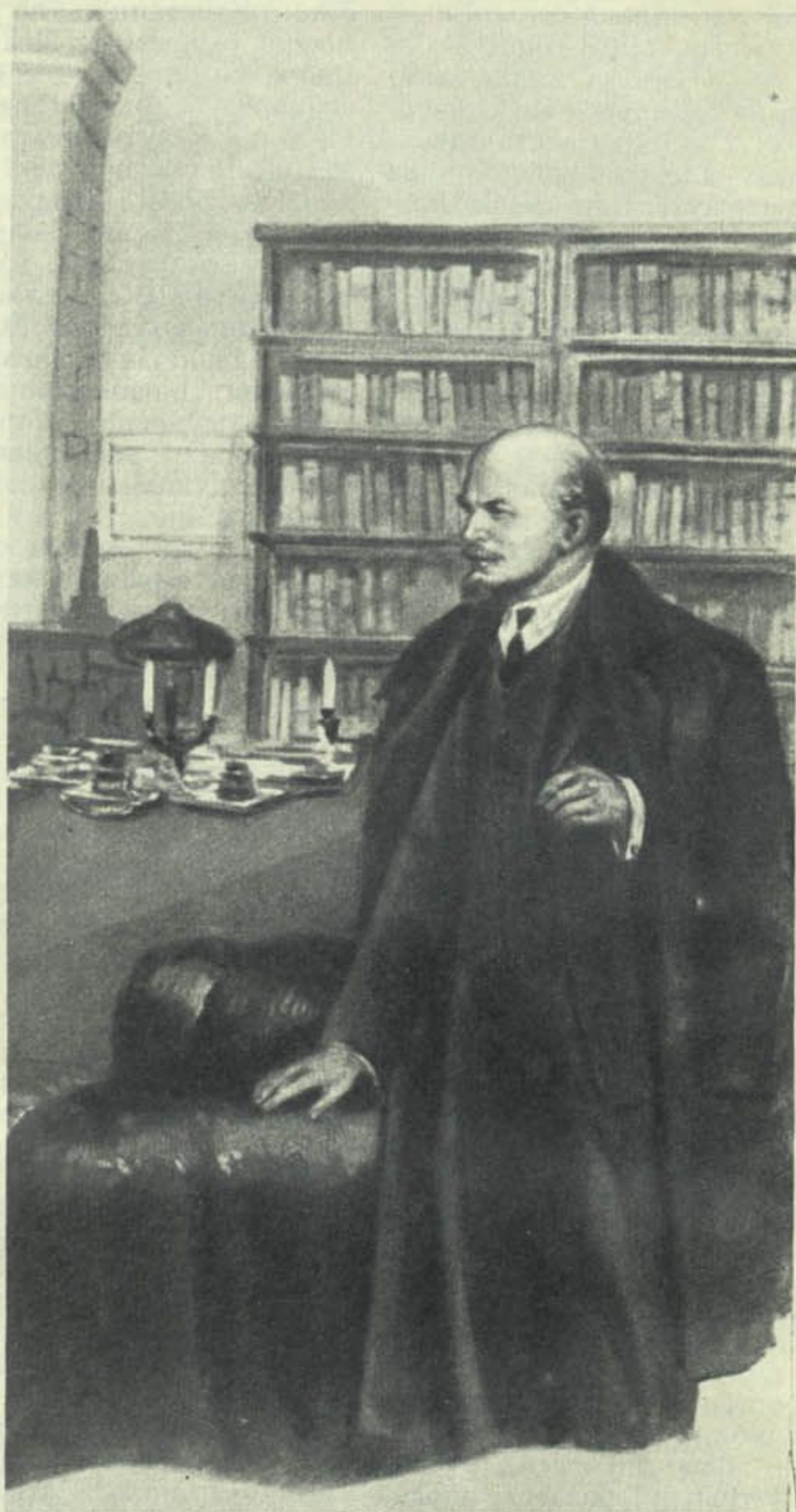
Ленін змагаўся, рэзка ставіў пытанні, але ніколі не ўносіў ён у спрэчкі нічога асабістага, падыходзіў да пытанняў з пункту гледжання справы, і таму таварышы звычайна не крыўдзіліся на яго рэзкасць. Ён вельмі ўважліва ўзіраўся ў людзей, услухоўваўся ў тое, што яны гаварылі, стараўся ахапіць самую сутнасць, і таму ён умеў па радую нязначных дробязей улаўліваць аблічча чалавека, умеў надзвычай чула падыходзіць да людзей, раскрываць у іх усё добрае, каштоўнае, што можна

што можна». Гэта было летам 1919 г., калі іншых клопатаў было ў Ільіча больш чым дастаткова. Ішла грамадзянская вайна ва ўсю. У тым жа пісьме ён піша: «Крым, здаецца, зноў у белых». Спраў было больш чым дастаткова, але ніколі я не чула ад Ільіча, што яму не было часу, калі справа ішла аб дапамозе людзям.

Ён мне пастаянна гаварыў, што я павінна больш клапаціцца аб таварышах па рабоце, і аднойчы, калі ў час чысткі партыі неабгрунтавана нападалі на аднаго работніка з Наркамасветы, ён знайшоў час корпацца ў старой літаратуры, каб знайсці матэрыял, што гэты работнік, яшчэ будучы бундаўцам, яшчэ да Кастрычніка абараняў бальшавікоў.

Ленін — добры чалавек, гавораць іншыя. Але слова «добра», узятае са старога лексікона дабрачыннасці, мала падыходзіць да Ільіча, яно нейкае недастатковае і недакладнае.

Ніколі не было ў Ільіча ні сямейнай, ні гурткавай замкнёнасці, такой характэрнай для старых часоў. Ён ніколі не аддзя-

АБЛІЧЧА ЛЕНІНА ЯК ЧАЛАВЕКА

Н. К. КРУПСКАЯ

паставіць на службу агульнай справе.

Пастаянна даводзілася назіраць, як, прыходзячы да Ільіча, чалавек становіўся іншым, і за гэта любілі таварышы Ільіча, а сам ён чэрпаў са зносінаў з імі столькі, колькі вельмі рэдка хто іншы мог пачэрпнуць. Вучыцца ў жыцця, у людзей не ўсякі ўмеў. Ільіч умеў. Ён ні з кім не хітрыў, не дыпламатычаў, і людзі адчувалі яго шчырасць, прамату.

Клопаты аб таварышах былі яго характэрнай рысай. Ён клапаціўся аб іх і седзячы ў турме, і знаходзячыся на волі, у ссыльцы, у эміграцыі, і калі ён стаў Старшынёй Савета Народных Камісараў. Клапаціўся не толькі аб таварышах, але і аб вельмі далёкіх людзях, якія мелі патрэбу ў яго дапамозе. У адзіным пісьме Ільіча, якое захаваўся ў мяне, ёсць такая фраза: «Пісьмы аб дапамозе, якія да цябе часам прыходзяць, я чытаю і стараюся зрабіць,

ляў асабістае ад грамадскага. Гэта ў яго злівалася ў адно цэлае. Ніколі не мог бы ён пакахаць жанчыну, з якой бы ён разыходзіўся ў поглядах, якая не была б таварышам па рабоце. Ён вельмі прывязваўся да людзей — тыповая яго прывязанасць да Пляханава, ад якой ён так шмат атрымаў, але гэта ніколі не перашкаджала яму ваяваць ва ўсю з Пляханавым, калі ён бачыў, што Пляханаў памыляецца, што яго пункт гледжання шкодзіць справе; не перашкодзіла яму канчаткова парваць з ім, калі Пляханаў стаў абаронцам.

Поспехі справы глыбока радавалі Ільіча. Справа — гэта было тое, чым ён жыў, што ён любіў і што яго захапляла. Ленін стараўся як мага бліжэй падыйсці да масы, і ён умеў гэта рабіць. Зносіны з рабочымі давалі яму самому вельмі многае. Давалі сапраўднае разуменне задач барацьбы пралетарыату на кожным этапе. Калі

мы ўважліва вывучым, як працаваў Ленін як навуковы работнік, як прапагандыст, як літаратар, як рэдактар, як арганізатар, мы зразумеем яго і як чалавека. З тысячы заўваг, нават асобных выразаў, абаротаў мовы, раскіданых у яго артыкулах і прамовах, глядзіць асоба Ільіча — калектывіста, барацьбіта за рабочую справу. Быць калектывістам, барацьбітом за рабочую справу — вялікае шчасце. Чалавек увесь час адчувае, як усё шырэй становіцца яго кругагляд, паглыбляецца разуменне жыцця, пашыраецца поле дзейнасці, як расце яго ўменне працаваць; ён адчувае, як ён расце разам з ростам масы, разам з ростам справы. І таму так весела смяўся Ільіч, так весела жартаваў, так любіў ён «зялёнае дрэва жыцця», столькі радасці давала яму жыццё. Ленін не мог бы стаць

такім, якім ён быў, калі б ён жыў у іншую эпоху, а не ў эпоху пралетарскай рэвалюцыі і будаўніцтва сацыялізма. Тэорыя марксізма дала яму глыбокую пераконанасць у перамозе справы пралетарыату, дала яму глыбокую неабходную дальназоркасць, барацьба і работа ў выключнай блізкасці да пралетарыату за справу пралетарыату выхавалі ў Ільічу рысы чалавека будучыні, аблічча якога такое адрознае ад аблічча дваранскага героя, ад аблічча буржуазнага і дробнабуржуазнага героя, такіх далёкіх ад натоўпу, ад масы.

Зразумець Ільіча як чалавека — значыць глыбей, лепш зразумець, што такое будаўніцтва сацыялізма, значыць адчуць аблічча чалавека сацыялістычнага ладу.

1933 г.

ДЛЯ ВАС, ЛЮДЗІ!

Н а р ы с

БЫЛО гэта даўно, год дваццаць на-зад. Маладая дзяўчына ішла па вячэрнім Гомелі. Горад ляжаў разбураны, але ўжо дзе-нідзе новыя шматпавярховыя дамы ўзвышаліся над руінамі, грудзі бітай цэглы.

Ліза Голубава заўважыла, што адзін чалавек неяк вельмі пільна разглядаў нядаўна ўзведзеныя будынкі.

— Які нумар шукаеце? — запыталася яна.

— Нічога не шукаю. Проста захапляюся гэтымі гмахамі. Я сам гамяльчанін. Нядаўна дэмабілізаваўся. Вельмі хочацца, каб хутэй усе вуліцы былі ўпрыгожаны вась такімі збудаваннямі.

— Па-мойму, гэты будынак самы лепшы на ўсёй вуліцы, — сказала Ліза.

Незнаёмы паціснуў плячыма, усміхнуўся:

— Вы жывяце ў ім, ці што?

— Не, проста мне гэтак здаецца...

Яна не адважылася сказаць, хаця і вельмі хацелася: гэты дом ёй здаецца асабліва прыгожым таму, што яна яго будавала. Больш таго, гэта першая будоўля ў яе жыцці.

Зараз Елізавета Васільеўна Голубава нават не ўспомніць усіх аб'ектаў, на якіх ёй давялося працаваць. Яна разам з іншымі будаўнікамі адраджала разбураныя цэнтральныя вуліцы Гомеля, яго шырокі і прыгожы праспект імя Леніна. Цяпло яе ўмелых рук захоўваюць многія культурна-асветныя і медыцынскія ўстановы, адміністрацыйныя будынкі.

У цяжкі пасляваенны час прыйшла дзяўчына на будоўлю. Родны горад быў увесь разбураны, а вайна яшчэ працягвалася. Мужчын не было: яны дабівалі ворага, гналі фашыстаў усё далей на Захад. Людзі жылі пад адкрытым небам. І Ліза гарачым камсамольскім сэрцам зразумела, што вось тут, на будаўніцтве, патрэбны яе рукі. Яна павінна быць там, дзе цяжэй. Яна павінна сваёй працай прыносіць карысць Радзіме, людзям — шчасце. Так падказвала сумленне.

Елізавета Васільеўна гаворыць:

— Часта можна пачуць, што прафесія будаўніка — адна з самых рамантычных. Можна гэта і так, прычыны не буду. Але калі я іду раніцою на аб'ект, мне зусім не да рамантыкі. Я думаю пра самыя пражэктныя рэчы: ці своєчасова забяспечыць сэння брыгаду матэрыяламі? Ці выканаем план? Вось так, у будзённых клопатах, і праходзяць дні. Нават калі закончым чарговую секцыю або чарговы дом і прыме дзяржаўная камісія, мы не адчуваем палёгка, бо нас чакае наступны аб'ект, новая будаўнічая пляцоўка, дзе ўсё трэба пачынаць спачатку.

Не ведаю, як хто, а я ў гэтых словах адчуваю вялікую адказнасць за калектыв, за сваю справу, любоў да працы будаўніка. Даваць працоўным індустрыяльнага Гомеля больш жылля, рабіць людзям дабро, несці ім радасць — у гэтым Елізавета Васільеўна Голубава бачыць сэнс свайго жыцця.

Брыгада камуніста Голубавай вось ужо дзесяць гадоў перадавая ў 47-м будаўнічым упраўленні 14-га будтрэста. З аддзелачнымі работамі яна заўсёды ўпраўляецца ў тэрмін і дабраякасна. Яшчэ не

было выпадку, каб дзяржаўная камісія прыняла аб'ект, дзе працавала гэтая брыгада, з ацэнкай ніжэй «добра». Усе ведаюць непарушае правіла: любую работу здаваць толькі тады, калі самі дадуць ёй выдатную ацэнку. Парушэнне гэтага залатога правіла брыгадзёр лічыць надзвычайным здарэннем.

Аднойчы вырашылі датэрмінова здаць буйнапанельны дом на Фэстывальным пасёлку. Елізавета Васільеўна з асаблівай пільнасцю правярала якасць работы. Яна заўважыла, што адна з дзяўчат неакуратна пафарбавала налічнік.

— Паспыхалася, — шчыра прызналася тая і чырванню залілася ад сораму.

— І людзей насмяшыла, — з дакорам заўважыла брыгадзёр. — Застанешся па-сла работы, зробіш усё як мае быць.

Елізавета Васільеўна агледзела пакой.

— Разумець трэба, якую справу нам даверылі! Людзі прыйдуць у новую кватэру, узрадуецца ёй, а вось гэтая дробязь можа сапсаваць увесь настрой.

Члены брыгады ведаюць: патрабавальны іх брыгадзёр. Па-добраму патрабавальны. Асабліва да маладых рабочых. Да тых, чыя працоўная біяграфія толькі пачынаецца. Людзі з першага дня павінны працаваць сумленна. І ў той жа час за сур'ёзнасцю гэтай жанчыны крыецца шчодрая душэўная дабрата. Дабрата да тых, хто яе акружае. Елізавета Васільеўна — добры настаўнік, чулы старэйшы таварыш, разумны дарадчык. За ўсё гэта любяць і паважаюць яе ў калектыве.

Зараз брыгада вядзе аддзелку жылых дамоў у мікрараёне па вуліцы Савецкай. Яшчэ і года няма, як на тэрыторыі былога аэрапорта з'явіліся першыя бу-

даўнікі, а сёння ўжо выраслі дзесяткі вышынных дамоў, выразна вырысоўваюцца заасфальтаваныя вуліцы. Падводзіцца тралейбусная лінія. Гэта будзе адзін з найпрыгажэйшых жылых раёнаў Гомеля.

...За акном ярка свяціла сонца. Дзяўчаты ў перапэцканых рознакаляровымі фарбамі камбінезонах сабраліся ў адным з пакояў на трэцім паверсе. Быў абедзенны час, і яны адклалі ўбок скрабкі, валікі, пэндзлі, з жартамі расселіся за самаробным сталом і пачалі сілкавацца. Завязалася размова. Гаварылі пра сённяшнія справы брыгады, пра павышаныя сацыялістычныя абавязальствы ў гонар ленинскага юбілею, пра тое, як яны выконваюцца. Шмат цёплых слоў я пачуў тут і пра Елізавету Васільеўну Голубаву. Малар Вера Міхайлаўна Ярахавец сказала:

— Малайчына наш брыгадзёр! За ёй мы ў агонь і ваду пойдзем. Яна ў нас мае ордэн Леніна за самаадданую працу!

Аддзелку гэтага дома дзяўчаты з брыгады Голубавай паабяцалі закончыць праз тры-чатыры дні. А там іх чакаюць новыя аб'екты, новыя дамы. Вось так і ідзе брыгада з аднаго дома ў другі, з адной вуліцы на другую, пакідаючы за сабой свята навацелля.

Праца будаўнікоў — подзвіг. Ва ўсякае надвор'е, днём і ноччу, круглы год яны ўпрыгожваюць гарады і вёскі, узнімаюць увысь карпусы фабрык і заводаў. Іх праца бачна на кожным кроку. І ўсё гэта — для вас, людзі. Вам, людзі, 25 год аддае свае сілы і ўменне камуніст Елізавета Васільеўна Голубава.

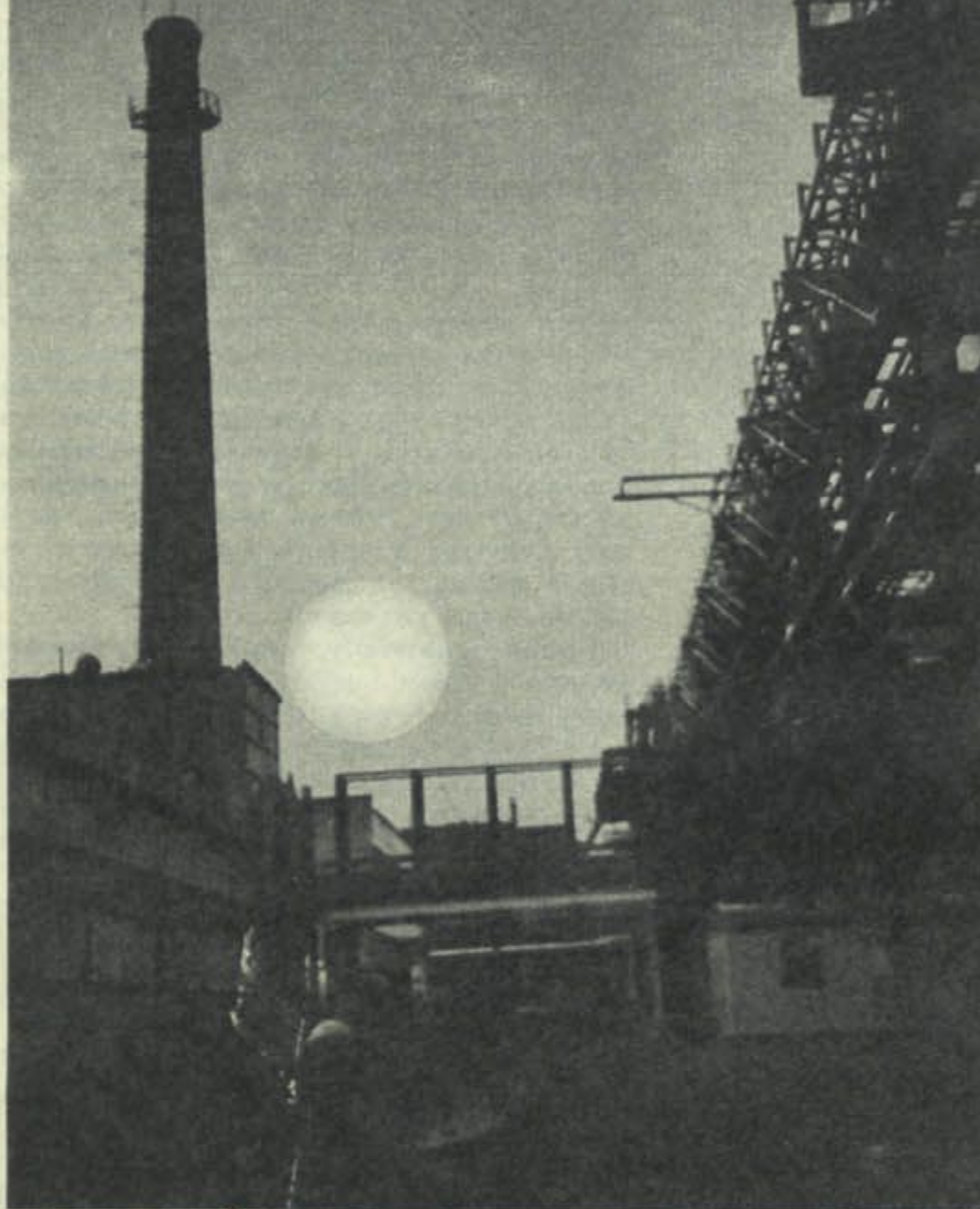
Э. КАНДЗЕРСКИ

Ядвіга Генрыхуна Батуравіч кіруе экспартна-трапічным участкам на Мінскім электратэхнічным заводзе імя В. І. Казлова.

Фота
А. Сасіноўскага.

СВІТАННЕ „лаўсана“

Адзін з «этапаў» будучага лаўсана.

калі на табе спадніца або сукенка, ці кофта з тканіны, у якой ёсць лаўсан. А мужчынскія кашулі, а хлапчуковыя штаны! Колькі клопатаў з нашых жаночых плеч звалілася, калі паявілася гэтае сінтэтычнае валакно. А колькі зваліцца яшчэ! Калі з'явіцца сурвэткі і абрусы, просціны і навалочки з тканіны, у якой будзе прымешка лаўсану. Уявіце сабе беласнежную сурвэтку, якую можна будзе мыць, як нейлонавую кашулю!

Мы нават і ўявіць сабе не можам, якая роля ў народнай гаспадарцы выпадзе ў будучым на долю гэтага сапраўды незвычайнага, сапраўды казачнага валакна. Звыштрывалая нітка, якая не баіцца ні агню, ні вады, ні механічнага ўздзеяння. Трак-

Пінскаму трыкатажнаму і на многія іншыя адрасы.

Ёсць «белсан»! Беларускі лаўсан, як любоўна назвалі яго ў Магілёве. І мы з вамі сёння пройдземся па тых цэхах, дзе ён нарадзіўся, пазнаёмімся з людзьмі, якія стаялі і стаяць ля яго «калыскі».

...У рэзервуарах, чанах, трубах, нябачны воку і зафіксаваны толькі прыборамі, ідзе складаны хімічны працэс. Лаўсан пачынаецца з нафты, а калі больш дакладна — з сыравіны, якая з'яўляецца яе прадуктам. Там, у чанах, злучаюцца і расщепляюцца малекулы, праходзяць праз растваральнікі і фільтры, пад рознымі тэмпературамі і ціскамі, пакуль не стануць смалою-лаўсан, маленькімі светла-блакітнымі кубікамі. Іх называюць гранулатамі. І вось ужо гранулаты паступаюць у машыну. Ідзе бялюткая нітка, тоненькая і празрыстая, быццам шкляная. Так і зіхаціць у паветры, пераліваецца, як марыва.

Вы думаеце, гэта ўжо лаўсан?

Аня Гарох не прапусціць заганы фільтру. Ад яе вона залежыць якасць валакна.

Апаратчыца Таня Радзіёнава — адна з тых, хто вучыцца і вучыць іншых.

„Мы — першыя“

— Спытайце, калі ласка, у ваших калег-карэспандэнтаў: ці хутка пройдзе «мода» на наш камбінат? Ці доўга яшчэ будзе такая ўвага да нас з боку прэсы?

Вось гэтак сустрэлі нас у кабінете начальніка доследнай устаноўкі Магілёўскага лаўсанавага камбіната. Можна было б пакрыўдзіцца... Але цяжка сказаць, чаго было ў гэтым пытанні больш: незатоенага, па-дзіцячаму непасрэднага гонару за свой камбінат, упэўненасці, што цікавасць да яго законная і натуральная і пройдзе яна яшчэ не сёння і не заўтра, ці сапраўднага незадавальнення «прэсай»?

Але мы такога незадавальнення не адчувалі. Нас ахвотна знаёмілі з вытворчым працэсам і з людзьмі, цяропліва ўводзілі ў курс складанай тэхналогіі атрымання лаўсана.

Лаўсан. Таямнічая, дзівосная тканіна. Як увасабленне нашых жаночых даўніх мар, з'явілася некалі яна на прылаўках магазінаў. Памятаеце, з якім захапленнем мы перадавалі адна адной «весткі» пра яе незвычайныя якасці: не камячыцца... зносу няма...

Лён з лаўсанам. Шэрсць з лаўсанам. Шоўк з лаўсанам. Неўзабаве гэтыя словы гучэлі як самая лепшая рэкамендацыя. Калі з лаўсанам — купляй і насі на здароўе. Можаш ехаць у любое падарожжа і заўсёды будзеш выглядаць прыстойна,

тары і аўтамашыны, самалёты і караблі — дзе толькі і які толькі не знойдзе яна сабе ўжытак!

Трэба было хоць крышку ведаць пра ўсё гэта, каб не здзівіцца, убачыўшы карпусы новабудовлі Магілёўскага лаўсанавага. Не здзівіцца і зразумець: чаму такі размах. Бо, прызнацца, гэткага гіганта бачыць, бадай, яшчэ не даводзілася. Хаця тых, хто пабываў на Наваполацкім камбінате, Салігорскім, Светлагорскім, Пінскім трыкатажным і Бабруйскім шынным, здзівіць чым-небудзь не так ужо і лёгка. Але Магілёўскі лаўсанава, здаецца, усім паб'е рэкорд. Ён яшчэ будзеца. І працуе. Першая доследная устаноўка вось ужо цэлы год цюкамі пасылае бабіны з лаўсанам Мінскаму камвольнаму,

Гэта толькі яго першы «выхад у свет». Вазьміце ў рукі тую нітку, злёгка пацягніце — яна тут жа парвецца. Далей пачынаецца тое, што ўжо можна ўбачыць вокам. Хоць і адбываюцца ўсе працэсы па-ранейшаму недзе там, унутры складаных машын. Дзесяткі нітак злучаюцца ў шырокую стужку-жгут. Жгут праходзіць сваю апрацоўку, і тут, здаецца, зноў аб'ядналіся дзве навукі — хімія і фізіка. Яго мочаць у спецыяльных маслах, мнуць, гафрыруюць (на нейкім этапе ён становіцца падобным на гафрыраваную паперу), сушаць, рэжуць, раздзіраюць на часцінкі. І вось ужо новы твар лаўсану: ён становіцца бялюткай ватай-бавоўнай. Потым прадзільная машына, свая хіміка-

тэкстыльная апрацоўка. І цяпер ужо гэта тая самая нітка, якая «не камячыцца», не рвецца, не гніе ў вадзе.

Мы з вамі затрымаліся на тэхналогіі наўмысна. Бо калі адбываецца цуд, то хоць крышку хочацца ведаць, як ён адбываецца.

Цяпер другі цуд, і, бадай, самы галоўны. Ён — у абліччы і характарах людзей, якія стаяць ля вытокаў новай і вельмі важнай справы. Людзей, якія кожны дзень, на любым участку адчуваюць сябе першаадкрывальнікамі. За імі прыйдуць іншыя. Вытворчасць стане шырокай, «асноўнай», як тут гавораць. Усё, што зроблена тут, на доследнай устаноўцы, прайдзе ў галоўныя цэхі. Пакуль што ўсе, хто тут працуе, — і вучні, і настаўнікі, і эксперыментатары, і выканаўцы. Іх удачы — гэта будучыя ўдачы ўсяго велізарнага камбіната. Іх пмылкі могуць стаць пмылкамі для ўсіх.

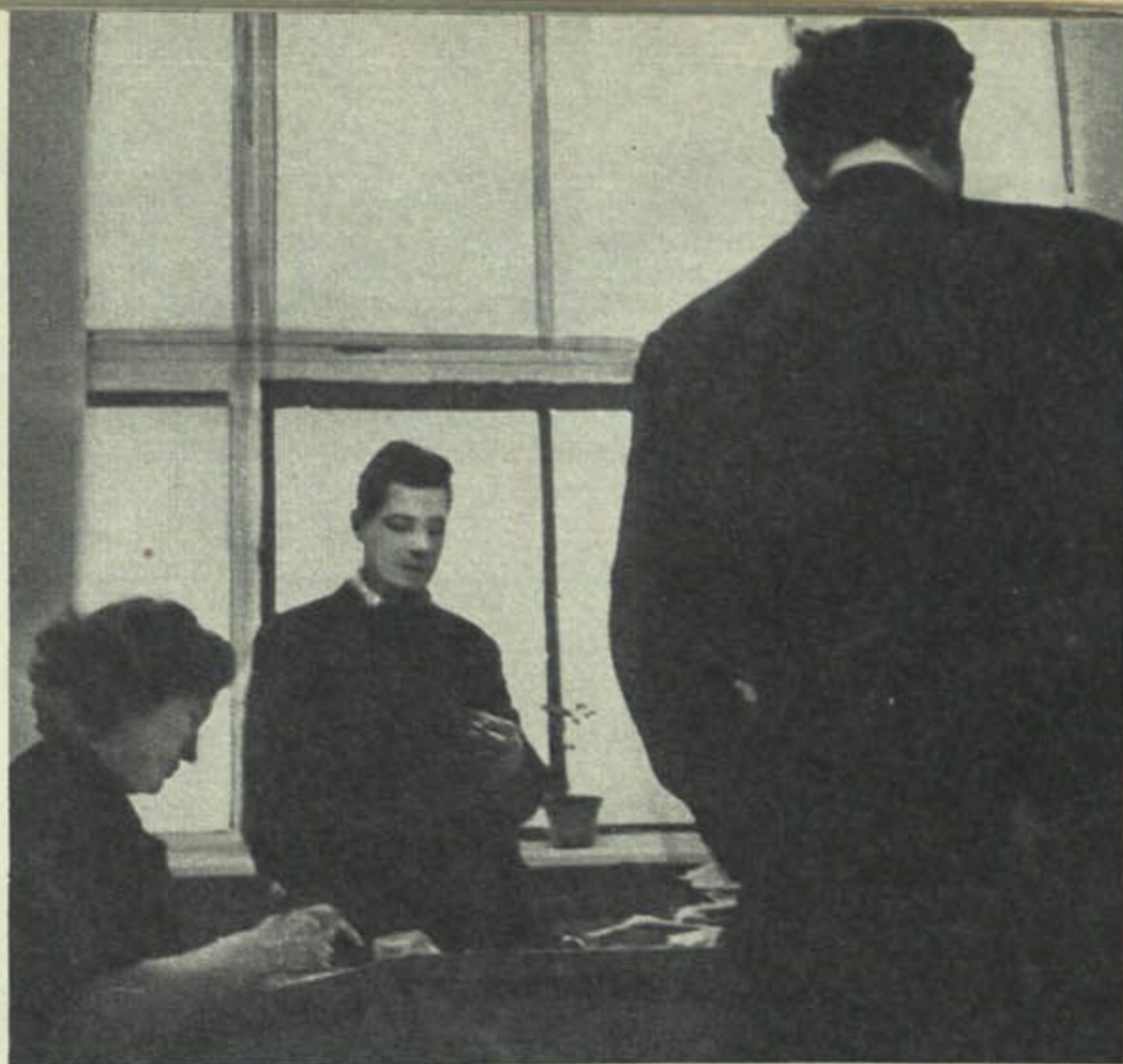
ўстаноўкі. Намеснік начальніка Віктар Клус, той самы чалавек, які сустрэў нас пытаннем: «Ці хутка прайдзе мода на камбінат?», выклікаў да сябе начальнікаў участкаў. Людзі думалі... Зірніце на іх твары, вочы... Запісваюць, што трэба зрабіць заўтра... Людзі спрачаюцца... Знаходзяць лепшыя рашэнні. І так кожны дзень, кожную гадзіну.

— Нам цяжка. Бо мы — першыя. — Віктар Клус, чалавек надзіва розны: твар то свеціцца дзіцячай, адкрытай усмешкай, то становіцца недасягальна замкнёны, гаворыць гэтыя словы ўжо не хаваючы гонару і за тое, што «цяжка», і што цікава, і што менавіта яны — першыя!

Але хочацца даведацца пра жанчын камбіната, што таксама «першыя», пазнаёміцца з імі.

— Галіна Гарэлава. Напішыце пра яе.

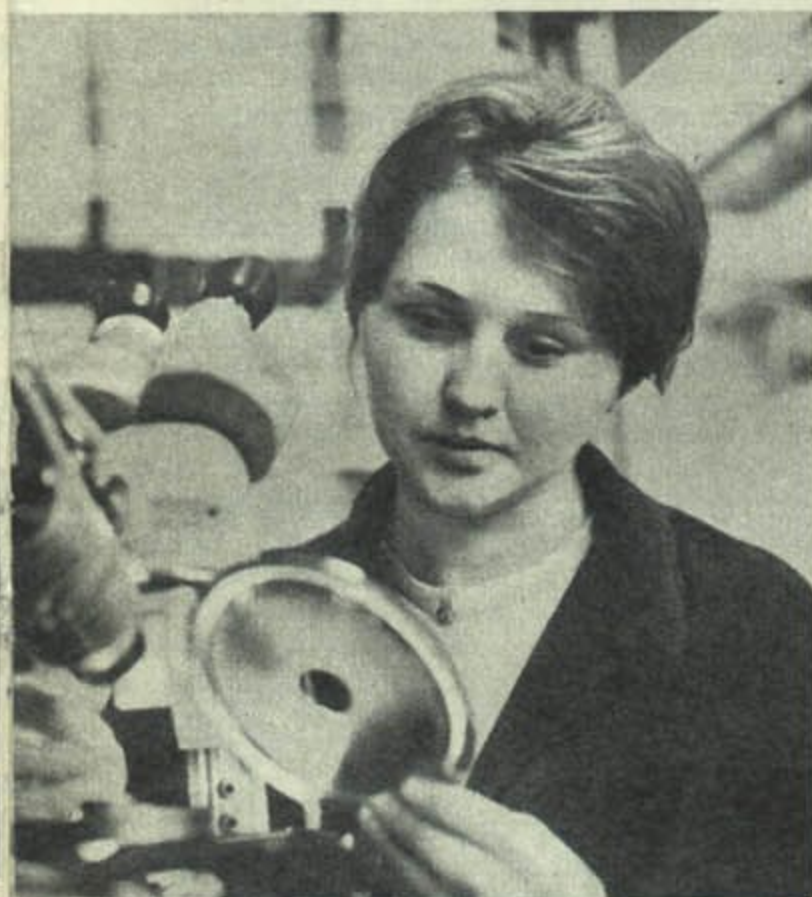
Што ж, Галя — чалавек сапраўды варты ва ўсіх адносінах.

Вось ён, «рабочы момант» у кабінёце. Людзі думалі...

Намотчыца Тамара Натальная.

Вера Дзяменцьева, старшы лабарант.

Што вызначае характары людзей, якія працуюць на доследнай? Ад начальніка, яго намесніка, кіраўнікоў участкаў і змен — да кожнай прадзільшчыцы, апаратчыцы, намотчыцы.

Малодосць, культура, адукаванасць. І незвычайная дзелавітасць. Гэта новыя парасткі нашай тэхнічнай інтэлігенцыі, тыя людзі, якім належыць будучыня, высокі тэхнічны прагрэс. Вучацца ўсе. І тыя, хто скончыў тэхнікумы, і тыя, у каго ёсць ужо за плячыма вышэйшыя навучальныя ўстановы.

Ну а дзелавітасць, гэтая якасць, што на паперы зусім «не гучыць»? Як яна выглядае ў жыцці? Вось адзін з рабочых момантаў у кабінёце начальніка

І ўчастак, дзе яна працуе начальнікам змены, — штапельны — адзін з галоўных на ўстаноўцы, гэта тут кволяны ніткі становяцца лаўсанам. І грамадскія справы Галіны, яе спагадлівы, добры характар, яе незвычайная добрасумленнасць, калі даручаецца ёй якая-небудзь справа, — усё гэта з той жа «гамы якасцей» тутэйшых першаадкрывальнікаў. А Раіса Бяляева — начальнік тэкстыльнага аддзялення. Трэба бачыць яе хоць бы некалькі хвілін, перакінуцца двама-трыма словамі, каб падумаць: вось жа захоўваюць такую мілую прывабнасць, такую чароўную ўсмешку некаторыя жанчыны, нават вырашаючы вельмі важныя праблемы.

Ніна Градава — чалавек ужо зусім іншы. Прынамсі, знешне.

Пройдзешся з ёй па яе ўчастку, хіміка-прадзільнаму, і задаеш сабе ўжо іншае пытанне: як гэта ўдаецца чалавеку быць такой маладой і такой спакойна-сур'ёзнай? Здаецца, побач з ёю можна быць заўсёды ўпэўненым: усё будзе зроблена правільна, усё будзе так, як патрэбна. У блакітным халаціку Ніна вельмі нагадвае студэнтку. Яна і сапраўды не так даўно скончыла Маскоўскі тэкстыльны інстытут. Але калі людзі звяртаюцца да яе і называюць «Ніна Мікалаеўна» — гэта гучыць натуральна, не рэжа вуха. Такія яна сур'ёзная, і зноў-такі — дзелавітая.

— Цяпер вы сталі магіляўчанкай, Ніна.

— Так. І, здаецца, назаўсёды.

І гэтыя тры нашы першыя знаёмыя — такія розныя, і падобныя адна на адну, і начальнік устаноўкі Вячаслаў Лахтанай, і наш субяседнік Віктар Клус, і перамётчыца Зіна Шаўцова, і Надзя Мачэкіна, і Валя Аксенцьева, і Таццяна Радзіёнава, і начальнік аддзялення падрыхтоўкі замаслівальнікаў Раіса Нозік — усё гэта людзі адной пароды. Разумнай і надзейнай, вельмі трывалай і вельмі творчай пароды — першаадкрывальнікаў.

Калі з імі пачаўся беларускі лаўсан — можна верыць: яму жыць і быць «вялікім». У маштабах, скажам прама, — фантастычных.

А. УЛАДЗІМІРАВА

маці нічога не трэба

Кім ПУГАЧ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Белы круг ад настольнай лямпы коса выцягнуўся на стала і, не змясціўшыся на ім, зламаўся на падаконніку. Лена глядзіць на шырокую патыліцу мужа, на яго ружовыя на святле вушы. Суха шаласяць старонкі, паспешна папіскавае пяро.

— Валодзя, — ціха паклікала яна.

— О, ды ты не спіш! — узрадаваўся ён і пацягнуўся. — Правалю я, Ленка, сесію, ах, правалю...

— Давай напішам, Валодзька, га?

— Каму?

— Той жанчыне. А раптам?..

— Ну, што ты ў галаву ўзяла. І навошта я табе раска- заў! Спі.

Яна ўздыхнула і павярнулася да сцяны. Тоненька і дзе- лавіта папіскавае пяро. Піша. Расказаў і сам забыў. А яна ўсё думае.

Учора ён прывёў Толіка з садзіка і адразу з парога:

— Маці, я галодны!

Ёй паспешліва і весела.

— Разумееш, Ленка, падыходзіць да мяне Сінцына, кладаўшыца наша. «Слухай, майстар, у цябе маці ёсць?» Няма, кажу. А чаго ты раптам? «Ды вось, чула я радыё — «Маяк». Жанчына адна сына шукае. Уладзіміра. Тваіх гад- коў сын». А прозвішча яе? «Ды не то Рыкава, не то Бы- кава». Ну, а я тут пры чым? «А хто ж яго ведае. Можа, і пры чым. Прозвішчы падобныя». Разумееш, падобныя: я Лыкаў, а яна Рыкава-Быкава. Вось і маці знайшлася — па падабенству прозвішчаў.

Ён рассмяяўся і ўзяўся з апетытам за катлету. Управіў- шыся з абедам, памагаў Толіку будаваць караблік з кубі- каў. А яна ўсё думала пра тую жанчыну, якая шукае і не можа знайсці. Уявіла на хвіліну, як бы яна шукала Толіка, і зябка павяла плячыма.

Толік пасопвае і варочаецца ў сне. Павурчэў дзесьці ў суседзяў водаправодны кран. Потым з цішыні прарэзалася ціканнае будзільнік.

Валодзя стомлена адкінуўся на спінку крэсла, пругка, да хрусту ў суставах, развёў рукі ў бакі.

— Знаходзяць жа адзін аднаго людзі, — зноў загаварыла Лена.

Ён здзіўлена зірнуў на яе.

— Знаходзяць, — згадзіўся. — Але ж я нікога не памятаю і не ведаю. Успомню іншы раз дзяцінства і чамусьці бачу рыжую кабылу, воз... Чорт ведае што! Потым нейкія лю- дзі, называў іх дзядзямі і цёцямі. Вось дзіцячыя дамы добра памятаю. Выхавальніц. Таварышаў.

— А можа і жыве яна дзе-небудзь — маці...

Ён не адказаў, пайшоў да Толіка — паглядзець. Падняў сынаву куртачку, якая спаўзла з крэсла. У кішэньцы не- шта глуха дзыгннула, і ён выняў адтуль скарб сына: каля- ровы шклянны асколак, гайку, каменьчык-галыш... Ціха засмяяўся, паківаўшы галавой. Вось, кажуць, памяць ча- лавечая, як сіта, прасейвае ўсё дробнае, нязначнае, за- трымліваючы ўражанні моцныя, якія пакінулі моцны след у розуме і сэрцы. А ёсць жа ў кладоўцы памяці куточак, дзе, нібы ў Толевай кішэньцы, захоўваецца які-небудзь яркі асколак, нахшталт рыжай кабылы.

Валодзя апрануў паліто, зірнуў мімаходам у люстэрка.

— Мне сёння раней трэба — планёрка. Зноў механічны будучы лаяць.

Ён чуў, як хтосьці павольна, спыняючыся, падымаўся па лесвіцы. Крокі набліжаліся. Чыесці слабыя ногі сту- пілі на пляцоўку. І стала ціха. Там, за дзвярыма, нехта стаяў, чагосьці чакаў.

— Ну, чаго ж ты? — выйшла ў пярэдні пакой Лена. — Спяшаўся...

...Лесвіцы, здаецца, не будзе канца. Марыя Цярэнцьеў- на прыхілілася да парэнчы, заплюшчыла вочы. Давала сябе адчуваць бяссонная ноч у цягніку.

Калісьці ёй усё ўяўлялася інакш: цёпла, сонечна, кусты бэзу з набрынялымі гронкамі. І гучны — абавязкова гуч- ны — і шчаслівы крык: «Мамка!»

Яна схамянулася і зноў павольна стала падымацца па прыступках уверх. Чаму яна не бяжыць, не ляціць? Таму, што гады не тыя? Таму, што стамілася за чвэрць веку ча- кання? Ці таму, што яшчэ не верыць у гэтыя словы: «...пра- жывае па адрасу...» — напісаныя ўпершыню пасля слоў «не значыцца», «невядома»?

Яна намацала ў кішэні канверт. «Лыкаў», — успомніла, і ў яе задрыжэў падбародак.

— Воўка, якое табе прозвішча дадзена? Ну, скажы, — пытаў Апанас.

— Лыкаў, — адказваў Воўка.

Муж шчасліва смяяўся і папраўляў:

— Рыкаў. Р-р-рыкаў! Рычы, сыноч...

Марыя Цярэнцьеўна змахнула слязінку, якая засела ў маршчынцы ля рота, і зноў спынілася.

Пара ранняя... Напэўна, спіць яшчэ. Цёплы, ружовы, з маленькім кулачком пад шчакою. А з-пад коўдры высуну- лася голая ножка...

Кожны год яна прыбаўляла да чатырох па аднаму. Да- кладны і горкі быў мацярынскі лік. «Напэўна, жанаты ўжо», — думалася часам.

Вось гэтыя дзверы. Яна падняла руку — пазваніць — і ўбачыла хімічным алоўкам выведзеныя літары: «Лыкаў». А можа гэта сапраўды Лыкаў? Яна апусціла руку. «О бо- жа!» — прашаптала, адчуваючы, што не можа ні пазваніць, ні пайсці назад.

А потым зняла рукавічку, паправіла хустку на галаве і націснула кнопку...

...Ён адчыніў дзверы.

На яго глядзелі светлыя, шырока расплюшчаныя вочы.

— Вам каго, мамаша?

— Вы будзеце Уладзімір... Лыкаў?

— Я... — ён усё зразумеў і раптам замітусіўся, захваля- ваўся. — Ды вы ўваходзьце, уваходзьце... Лена! Вось... да нас прыехалі.

— Уваходзьце, уваходзьце, — паўтарала за ім Лена.

Марыя Цярэнцьеўна ўвайшла.

Хвіліну ўсе маўчалі. Госця не зводзіла вачэй з Валодзі. Нарэшце яна выняла з кішэні канверт, хацела штосьці ска- заць, але не змагла.

Перад ёй стаяў рослы мужчына, які глядзеў на яе зверху ўніз насцярожана і з цікаўнасцю. Яна знясілена прыхіну- лася да сцяны і разглядала яго — моўчкі і неяк ліхаман- кава, нібы яе прымушалі хутчэй адказаць: ён ці не ён?

Невядома, як бы доўга цягнулася маўчанне, калі б не Лена. Яна штосьці гаварыла, звяртаючыся то да мужа, то да гэтай прыгорбленай, стомленай жанчыны. А тая чула яе нібы скрозь сон.

Нарэшце яны прайшлі ў пакой. Ён зняў паліто, а яна толькі развязаўла хустку і камячыла ў руцэ зацыраваныя чысценькія — сваёй, напэўна, вязкі — рукавічкі.

Калі паўза зацягнулася і стала невыносная, яны зага- варылі. Пра тое, адкуль і як яна прыехала. Ці хутка знай- шла іх. І чаму не напісала, не папярэдзіла. І яшчэ пра нешта...

Толькі не пра самае галоўнае — пра тое, што больш за ўсё займала іх зараз усіх.

Словы нічога не азначалі. Іх вымаўлялі таму, што трэба было неяк запойніць пустату, каб адцягнуць гэты момант, калі ўсё стане на месца. Ці стане?

Валодзя не ведаў, куды падзець рукі. А крэсла здалося раптам вельмі нязручным. Ён адчуваў на сабе напружаны, баязліва пяшчотны і запытальны позірк светлых вачэй.

Лена паставіла перад жанчынай кубак. Яго любімы — вялікі, на паўтары шклянкі, з дзвюма чырвонымі палоскамі ля краю. Прынесла цукар, хлеб, падсунула бліжэй масла і каўбасу.

— Дзякуй, дзетачкі, — аднымі вуснамі вымавіла Марыя Цярэнцьеўна і асцярожна адсунула ад сябе яду.

Валодзя, нахмурыўшы бровы, раскурваў цыгарэту. Марыя Цярэнцьеўна ўсё яшчэ насцярожана назірала за ім. Лена пераводзіла разгублены позірк з мужа на гасцю.

Марыя Цярэнцьеўна працягнула да Валодзі рукі і пачала дрыготкімі пальцамі расшпільваць каўнер кашулі. Пальцы не слухаліся яе. Валодзя здзіўлена і цяплява чакаў. Нарэшце каўнер быў расшпілены, яна адхінула яго, агаліўшы ключыцу, на якой чарнела радзімка. Шматлікія маршчыны на яе твары сабраліся праменьчыкамі ля вачэй і ля рота. Па шчоках павольна папаўзлі дзве празрыстыя слязіны.

— Сыночак, — ціха і жаласна сказала яна. — Знайшоўся...

Мінула два дні.

З раніцы яна аставалася адна. Хадзіла па пакоях. Бра-ла ў рукі то падручнік са стала, то шапку з вешалкі, то спінінг у прыднім пакоі — усё, што было звязана з Валодзем, чым ён жыў, што магло ёй штосьці растлумачыць. Знайшоўшы на паліцы альбом, доўга і пільна разглядала фатаграфіі.

Потым садзілася на край крэсла і, склаўшы на грудзях рукі, глядзела кудысьці ў кут. І ўсё думала, думала.

Увечары прыходзіў Валодзя з Толікам. Потым прыбегала задыханая, нагружаная пакупкамі Лена і ішла на кухню.

Толік незнаёмую жанчыну сустрэў з цікаўнасцю.

— Гэта твая бабуля, — растлумачыла Лена.

— У мяне ніколі не было бабулі!

— Была, ты проста не ведаў.

Ён неразумеў. А потым скеміў:

— Гэта ўсё лоўна як у Мішкі, так? А дзядуля ў мяне будзе?

— Не будзе, унучак, — сказала Марыя Цярэнцьеўна. — Забілі твайго дзядулю. Немцы.

Пасля вячэры пачыналіся размовы, якія зацягваліся позна. Калі раскажваў Валодзя, Марыя Цярэнцьеўна то горка ківала галавой, то ўсміхалася аднымі вачыма. Яна нібы бачыла тое, пра што ён гаварыў. Валодзя слухаў яе ветліва, і ні разу ў яго вачах не з'явіліся ні радасць, ні боль. Яму было проста цікава.

Калі тушылі электрычнасць, яна доўга ляжала з расплюшчанымі вачыма. У суседнім пакоі таксама не спалі. Там працягвалася ціхая — напэўногласу — размова.

— Хто яго ведае, — разгублена ўздыхаў Валодзя, — можа, яна сапраўды мне маці...

— Як ты можаш!.. — гарача дыхала яму ў вуха Лена.

— Так, так, я разумею — усё сыходзіцца... Але я не пра тое. Я не навучыўся быць сынам. Я вось думаў... Думаў, што і не навучыўся — вельмі позна. Як гэта? Што трэба ра-

біць? Ніхто не навучыць. Толькі сэрца. А яно маўчыць. Разумееш, маўчыць. Хіба я вінаваты?

Раніцой ён застаў яе ўжо апранутаю. Яна сядзела на крэсле. Коўдра і прасціны акуратна складзены на падушцы. Была яна нейкая баязлівая, чысценькая, непрыкметная. Такой яе зрабіла, напэўна, доўгая адзінота.

— Добрай раніцы, — ветліва гаварыў ён. — Як спалі, ці добра?

— Добра, добра, — гаварыла яна паспешліва і нібы вінавата.

— Мг... — гаварыў няпэўна Валодзя і зачыняўся ў ваннай.

Марыя Цярэнцьеўна думала, што ён ні разу не сказаў ёй «мама». Ды і яна не можа больш сказаць уголас тое слова, з якім да гэтага часу клалася і ўставала.

А ён, ідучы да сябе на завод, думаў, што яшчэ ўчора ўсё было зразумела і проста. Усё, што адбывалася ў яго жыцці, можна было вытлумачыць і нават гадаць наперад. Сёння — усё іначай.

Гэта чужая, з жылістымі рукамі жанчына ўвайшла ў яго жыццё, прынесшы з сабою сумненні і трывогу. Слова «маці» для яго гучэла гэтакасама, як слова «сястра» — для тых, у каго ніколі не было сястры. І ў душы яго нараджалася пачуццё, падобнае на пратэст: не, ён не можа гэту незнаёмую жанчыну назваць маці. Але калі ён бачыў яе згорбленую спіну, белыя з лёгкай жаўцیزной на скронях валасы, светлыя з затоеным болям вочы, у ім абуджаўся жаль. Ён дзяліўся сумненнямі з Ленай, але добрая Лена, апрача бездапаможнага «ўсё-такі яна табе маці», нічога сказаць не магла.

Мінуў яшчэ адзін дзень. За вячэрай размова не клеілася. Адзін Толік пераказваў дзетсадаўскія навіны. Спаць ляглі рана, і Марыя Цярэнцьеўна сумна падумала, што ноч сёння будзе яшчэ даўжэйшая.

Калі ў доме пагаслі ўсе гукі і ўсталявалася нарэшце хісткае цішыня, яна пачала ўспамінаць падзеі таго страшнага дня. На гэты раз яна ўзіралася ў карціны мінулага прыдзірліва, з пільнай уважлівасцю, нібы правяраючы сябе: ці так, ці правільна запамніла ўсё, ці не ўпусціла якой-небудзь дэталі, якая — цяпер здавалася — магла быць вельмі важнай і нават рашаючай.

...Рыжая кабыла трушком бегла па пыльнай дарозе. Марыя Цярэнцьеўна анямела глядзела на прыціхлыя домікі гарадка — яны слепа выглядалі штосьці ў полі праз папярковыя краты на вокнах. Воўка прыціснуўся да яе грудзей гарачай і потнай шчочкай. Заўважыўшы ў сына расшпілены каўнер, Марыя Цярэнцьеўна зашпіліла гузік: ёй заўсёды здавалася, што яму холадна, і яна пастаянна сачыла, каб ён быў накрыты або зашпілены. Воўка незадаволена па-

(Працяг на 16-й стар.)

ЗВЫЧАЙНАЯ ГІСТОРЫЯ

Гаспадарка гэта сярэдняга ўзроўню. Знаходзіцца яна недалёка ад горада Пыльтсамаа. Каля дзвюх тысяч гектараў ворнай зямлі, столькі сама лесу, шмат цаліны, дзесяткі новых будынкаў, паўсотні трактараў і аўтамашын, некалькі тысяч гадоў жывёлы.

Гаспадарцы не раз прысуджаўся пераходны Чырвоны сцяг раёна. Тут працуюць лепшая даярка мінулага года і лепшая свінарка. Ёсць узнагароджаныя ордэнамі і нават некалькімі ордэнамі.

Я хадзіў па тутэйшых дарогах яшчэ тады, калі сённяшнія дарослыя рабілі толькі свае першыя крокі. Я ведаю, што многія з іх вучацца цяпер у ВНУ, а некаторыя стануць у хуткім часе вучонымі.

Тут, як і ва ўсіх гаспадарках у наш час, можна знайсці дзесяткі спецыялістаў: толькі сярод тых, хто даглядае жывёлу, чатыры чалавекі з вышэйшай адукацыяй. Тут усё гэтак жа, як усюды. Гэта наш сённяшні дзень, працавіты і малады. Нездарма палавіну нашага сённяшняга насельніцтва складае моладзь камсамольскага ўзросту!

І ўсё-такі мяне цягне пісаць пра старыя часы. І хочацца пацаць з адной сям'і.

Чырвоныя Кеса

Гадоў трыццаць назад на Копліскім паўвостраве ў Таліне стаяла шкляная фабрыка Лоруна. Адноўчы, у час забастоўкі металістаў завода Круля, павезлі ў паліцыю некалькі шклодуваў. Нас, падлеткаў, у некаторай меры здзівіла, што сярод іх быў ціхі, непрыкметны бляхар Кеса, які не быў нават членам прафсаюза.

— Што вы, — растлумачылі нам. — Кеса даўно чырвоны. Ён ужо сваю фарбу не зменіць!

Гэты непрыкметны бляхар успомніўся мне праз некалькі

гвардзейцаў роднага краю напатакаў брацкую магілу ў Рыйвлі.

Рыйвлі... Гэта мястэчка знаходзіцца амаль у цэнтры калгаса.

Я і сёння ў думках раблю некалькі крокаў у бок ад вялікай дарогі. Змахваю снег з левага вугла шэрай мемарыяльнай дошкі, чытаю прозвішчы з першага радка. Кожнае з іх складаецца ўсяго толькі з чатырох літар:

Г. Кеса, А. Кеса, В. Кеса, А. Кеса, Ю. Кеса, А. Кеса...

Георгу Кеса, у кватэры якога тады размясціўся чырвонаягвардзейскі штаб, ішоў у пачатку вайны дзевяты дзесятак, але ён працаваў намеснікам старшыні валаснога выканкома. У сына, Вальдэмара, было пяцёра дзяцей. Маці гэтых дзяцей толькі села карову даіць, як уварваліся забойцы.

Тое, што не ўдалося ў семнацатым годзе і ў жаночым лагеры на Найсаары, зрабіла «Омакайтсе».

Былі забіты шэсць чалавек з адной сям'і. Георг Кеса, яго жонка, дачка і трое сыноў. Усіх іх абвінавацілі ў адным:

«Актывісты. Прымалі ўдзел у камуністычнай дзейнасці».

У іх дамах былі знойдзены і рэчавыя доказы — творы Леніна.

Людзі былі забіты, кнігі знішчаны. Але ідэя асталася. Яе не змаглі пахаваць у магіле ў Рыйвлі. Асталіся і дзеці, дзеці чырвоных Кеса. Кожная раніца тады была для ўдоў журботнай раніцай. Чым карміць дзяцей, як вытрываць, не прыцягнуць увагі валасных начальнікаў і паліцыі?

Яны вытрывалі. Яны выстаялі. І ўсіх сваіх дзяцей выхавалі сапраўднымі людзьмі.

10 кастрычніка 1948 года ў Выйсіку быў створан калгас, і Лінда Кеса — удава Вальдэмара — была выбрана яго старшыняй. Дачка Хільда стала рахункаводам.

У павеце тады было толькі восем калгасаў... Праз два гады маленькія гаспадаркі аб'ядналіся ў калгас імя Леніна. Старшыняй выбралі Лейду Кеса, дачку Артура Кеса.

Адзін раз у месяц самы большы пакой заатэхнікаў ператвараўся ў вечары ў вучэбны клас. Тут збіраліся калгасныя камуністы. У студзені яны дайшлі да дванацатай тэмы: «Вялікая Айчынная вайна».

Бачу, як падымецца Хільда Пент, дачка Вальдэмара Кеса, і расказвае пра адзін эпізод гэтай вялікай бітвы. Твар яе крыху стомлены, але голас спакойны і нізкі. Яна добра ведае гэ-

ты епізод, яна зведала яго сама. Яна гаворыць:

— К канцу вайны 40% асабістага складу арміі знаходзілася ў радах партыі або ў камсамоле.

Я слухаю яе і ўспамінаю, што адзін з яе братоў вучыцца ў Маскве — у ад'юнктуры пры ваеннай акадэміі. Я знаёмы і з Яанам, экскаватаршчыкам, які ўклаў у 1968 годзе 80 кіламетраў дрэнажных труб і перавыканаў гадавы план больш як у два разы.

Усе яны, трое дзяцей чырвонагвардзейца з фабрыкі Рыйгаса, зараз члены партыі. У самой Хільды пяцёра дзяцей: хадзяць у школу; старэйшая дачка ўжо сама зарабляе сабе на хлеб — яна выхавальніца ў дзіцячым садзе.

Твар у Хільды быў на самай справе стомлены, калі яна закончыла:

— Рашаючай умовай для дасягнення перамогі стала аб'яднанне савецкіх людзей вакол сцяга Леніна, вакол партыі.

Яна, напэўна, стамілася. Я ведаю. У праўленні на яе плечы наваліваюць усё больш цяжару. Так у нас, на жаль, часам робяць з людзьмі, якія ўсё выконваюць безадмоўна.

Яна ўжо кіравала групай народнага кантролю і была ў адной з камісій сельсавета, а калі

восенню 1968 года выпускнік сельгастэхнікума не справіўся з абавязкамі брыгадзіра, Хільду Пент назначылі на яго месца. Толькі вясной можна чакаць замены, і тады Хільда Пент можа вызваліцца ад гэтай пасады.

Я гляджу на стрыечную сястру Хільды, Лейду Бамберг, першага старшыню аб'яднанага калгаса. Бачу, як уважліва слухае яе Разаліе Кангур, якая зараз працуе з маладняком. Але я ведаю таксама, што многія калгасныя камуністы не могуць прысутнічаць на вячэрніх занятках. Лінда Карэльсон — брыгадзір, павінна ў гэтыя гадзіны быць на ферме, Эла Пак не можа пакінуць свінарніка, Мэрта Маргус павінна даць кароў...

Ці сапраўды так павінна быць, мужы і браты? Пры жаданні можна было б знайсці ім замену на гадзіны заняткаў. Але скажам шчыра — пра гэта ніхто нават не падумаў.

Са старога дзённіка

Юр'ева ноч прынесла з сабой пранізлівы вецер і мокрый снег. Якраз тады прыехаў у

калгас імя Леніна далёкі госць: украінец Іван Калын з калгаса «Ленінскі шлях» Цярнопальскай вобласці. Ён прыехаў, каб купіць насеннай бульбы.

— Збожжавыя мы пасеялі, — гаварыў ён. — Цяпер трэба як найхутчэй пасадзіць бульбу.

На поле не было як уз'ехаць. Трактар цягнуў аўтамашыны з дарогі да буртоў і назад.

Рабочы дзень набліжаўся да канца. Прамоклым да касцей людзям не цяпелася хутчэй трапіць дадому. Брыгадзір думаў, што рабіць: закрыць сцёрту ці грузіць самому?

Так ён і вырашыў.

— Ідзіце, каму далёка дабірацца. Я тут пабуду, пакуль не скончаць.

Ён быў малады, у сухім адзенні.

Тады падышла да брыгадзіра Анэтэ Лепік і сказала:

— Як ты тут управішся адзін? Я памагу. А яны няхай ідуць.

Сама яна прамокла да ніткі.

— Я застануся тут. Трэба рэшту вывезці.

Больш яна нічога не сказала, узялася зноў за вілы. Брыгадзір сказаў мне:

— Яна нарадзілася ў дзесяцігоддзі сёмым годзе, ёй ужо шэсцьдзесят адзін споўніўся. А ў лютым дваццаць дзён брукчу вазіла на кані на ферму.

Так я пазнаёміўся з Анэтэ Лепік, самым старым камуністам калгаса. На сходзе яна, канешне, не ўставала і абавязальстваў не брала. Яна толькі сказала брыгадзіру яшчэ да сходу:

— Я буду вазіць тады, калі машынамі не пад'ехаць.

І вазіла. Вазіла проста, без лішніх размоў, гэтак жа, як у той красавіцкі вечар.

— Нічога, зробім. Закончым.

І украінскі калгас «Ленінскі шлях», які знаходзіўся на адлегласці 1600 кіламетраў, атрымаў вясной ад эстонскага калгаса імя Леніна 41 тону насеннай бульбы добрага гатунку. І атрымаў своєчасова.

Скажаце, дробязь? Сапраўды, некаторыя калгасы прадавалі больш. Але па гэтых звычайных, будзённых сувязях мы часам больш ясна разумеем, як людзі ідуць па ленінскаму шляху. Поплеч адзін з адным.

Ды і ўвесь расказ пра лёс Кеса — гэта не святочны расказ. Я толькі пастараўся сплациць хоць бы частачку аднаго старога доўгу. Бо ўсё тое, у імя чаго чырвонагвардзейцы з фабрыкі Рыйгаса паўвека назад здабывалі зброю, пакутавалі ў канцлагерах і, нарэшце, паміралі ў лясах Рыйвлі, настала.

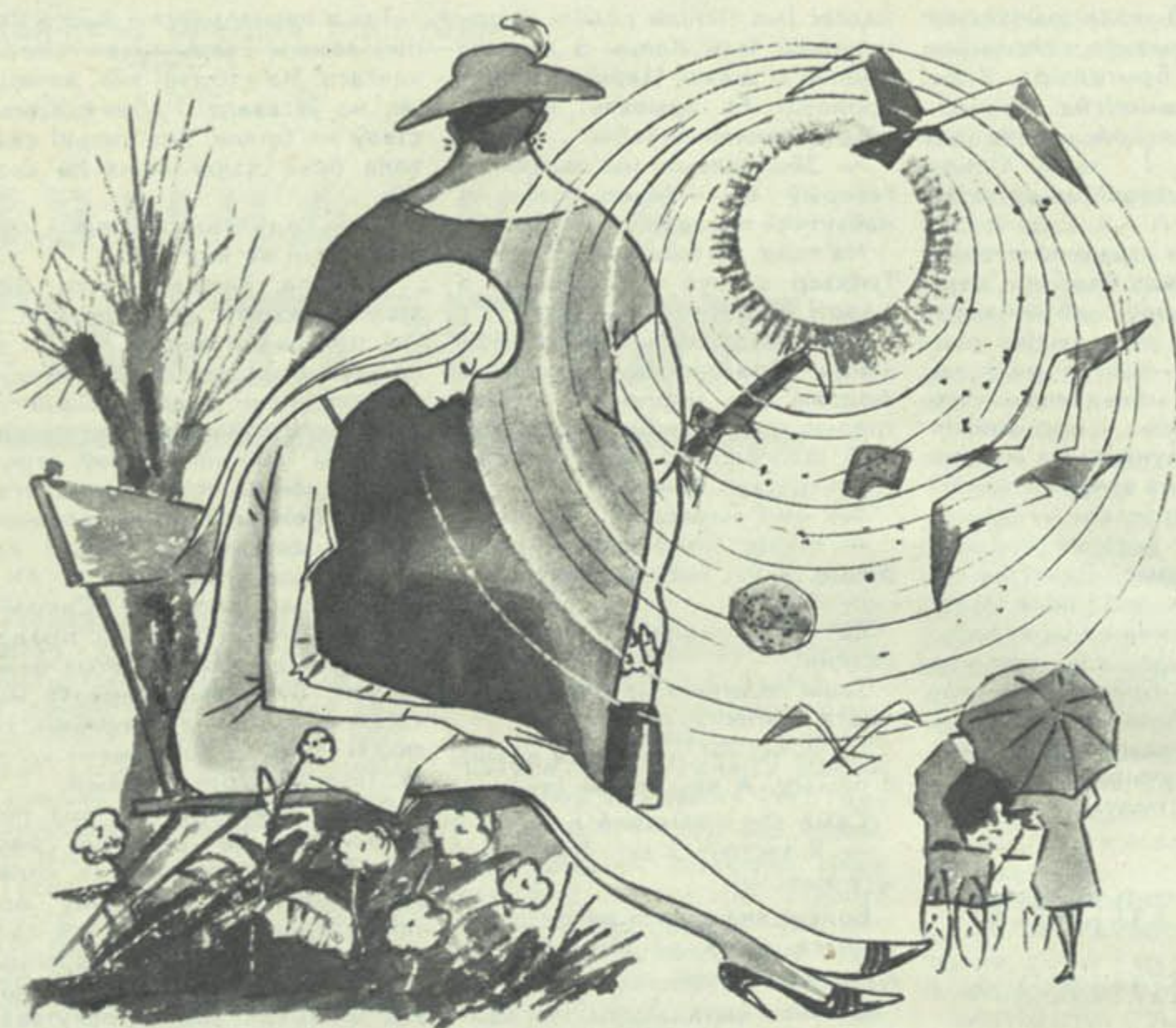
Настала для дзяцей і ўнукаў.

Юліус ТЫЛО

48 тысяч трыкатажных вырабаў за дзень выпускае эстонская фабрыка «Марат». Прадунцыя фабрыкі — жаночая і мужчынская бялізна, світэры, кофты — славіцца сваёй прыгажосцю, выдатнай якасцю, сучаснымі і моднымі фасонамі. Фотакорэспандэнт Г. Герман прадстаўляе чытачам «Работніцы і сялянкі» лепшых людзей фабрыкі.

Швачка Вайке Эйсноп. Закройшчыца Мале Петэрсон. Старшы майстар Ільзе Туур. Закройшчыца Валянціна Галавіна.

МАГЧЫМА, МЫ ЯШЧЭ СУСТРЭНЕМСЯ...

Герберт Е. БЭЙЦ

Мал. К. Ціхановіча

Якая з гэтага карысць? Ужо ніякай карысці. Есці трэба менш, пагаладаць крыху, урэзаць рацыён. Далей гэта цягнуцца не можа: гасцявы абед за абедом, адмысловыя ласункі, ясі без перадышкі, яда дзеля яды... Не, трэба быць рашучай і спыніць усё гэта цяпер, зараз жа, да лета, пакуль не горача, пакуль Віктар не стаў дырэктарам яшчэ якіх-небудзь кампаній. Дзвесце трынаццаць фунтаў... Уявіла, як бяжыць стрэлка вагаў у ванным пакоі і спыняецца супраць гэтай жудаснай лічбы. Жахліва! Хацелася плакаць. Дык вось, яна вырашыла. Адзіны сродак — пагаладаць і пабачыць, што з гэтага будзе.

Цяжка ступаючы, ішла яна па беразе возера, падобная на надзьмуты шаўковы шар. Ля самай вады малыя дзеці крышылі хлеб і кідалі качкам. Місіс Віктар абуралася. Ясі, глуміш страву. А хіба чалавеку нельга заняцца чым-небудзь яшчэ? У паветры луналі чайкі, узляталі ўверх, кідаліся ўніз, на лятучы хапалі хлеб. Яна ж ледзь перастаўляла ногі, цяжка дыхаючы, трымаючыся воддаль ад чаек і дзяцей, ад агіднага відовішча, дзе кідалі і хапалі хлеб.

Села на зялёную паркавую лаўку. Яшчэ адна праблема. Выходзіць, яна ўжо не можа сядзець на двухпенсавым

крэсле. Яны, відавочна, зроблены для людзей танклявых, элігантных. Успомніла дні, калі і яна была акурат як тая маладая жанчына, што сядзіць на крэсле. Місіс Віктар паглядзела яшчэ раз на жанчыну, а тая, у сваю чаргу, не спускала вачэй з возера. Бландзінка, маладая, з запалымі шчокамі і сціснутымі вуснамі. Місіс Віктар пацікавілася, ці носіць гэтая жанчына панчохі, і позірк яе спыніўся на спушчаным і зашытым вочку ў тым месцы, дзе нага ляжала на назе. Калі ж былі панчохі, то і быў які-небудзь пояс. Ну хоць для прыліку, каб прытрымліваць панчохі. Дзяўчына ж была такая тонкая і стройная, быццам толькі што сышла з рэкламнай афішы.

Місіс Віктар глянула на свае клубы, што нагадвалі два велізарныя кумпякі, і ёй захацелася плакаць. Нельга было вытрымаць. Зноў паглядзела на дзяўчыну.

Каб хто спытаў, мо яна сядзіць на дызце. Напэўна, на дызце. Гэткая нельга быць ад прыроды.

Мо спытаць? Глянула зноў на дзяўчыну. Дыхні — і паваліцца. Эфірная лёгкасць, пра якую пішуць толькі ў рэкламе.

Падышлі яшчэ дзеці з хлебам у руках. Місіс Віктар сказала:

— Прабачце. Гляджу на вас і здзіўляюся...

— Га? — Дзяўчына ўздрыгнула і павярнула свой празмерна худы твар. — Вы штосьці сказалі, але я нічога не чула з-за птушак.

І калі на момант чайкі сціхлі, місіс Віктар загаварыла:

— Прабачце, што патурбавала вас. Гляджу ўсё на вашу фігуру. Цікава, што вы робіце, каб быць такой? Можна дыэта нейкая асабліва? Бачыце, якая я! Мяне гэта вельмі цікавіць.

— Не, — неахвотна сказала дзяўчына, — нічога асаблівага не раблю.

— Няўжо? — Місіс Віктар, не ведаючы, як працягваць размову, усміхнулася. Твар дзяўчыны быў такі худы, што здавалася, яго абрэзалі з усіх бакоў нажом. — Я ў роспачы, — сказала яна, — думаю сур'ёзна пагаладаць. — Словы прагучалі непераканаўча. — Па-сапраўднаму пагаладаць!

«Калі яна думае, што я буду сядзець тут і ўвесь час слухаць яе балбатню, то яна не пры сваім розуме. Не буду. Пайду. Зараз жа паднімуся і пайду. — Аднак дзяўчына засталася сядзець. — Магу ўпасці...»

— Пагаладаць на самай справе, — місіс Віктар працягвала ўдакладняць гэтае слова, нервова соваючыся на лаўцы. — Ведаеце, ну, не есці некалькі дзён.

— Разумею.

— Абырдыла гэтая яда. Страх, — місіс Віктар пачала тлумачыць, хто яна, як яна, будучы тым, хто яна ёсць, вымушана наведваць абеды, прыёмы, есці, заўсёды есці, есці, пакуль, нарэшце, ужо не хочацца глядзець на яду. — Вось, учора вечарам. Абед пачаўся ў восьм. А палове дзесятай мы ўсё яшчэ елі. Працягвалі абедаль!

Дзяўчына спрабавала штосьці адказаць, але нічога не ішло ў галаву. Яна якраз думала пра свой пояс. Адчувала, што ён стаў занадта вялікі. «Можна з'ехаць, калі ўстану. Ужо некалькі разоў перапыталася галікі. Зноў трэба...»

— Спачатку быў нейкі адмысловы гатунак сыру, нарвежскі, ці што, на жытніх сухарах. Як быццам ён нам быў патрэбны. Потым суп, булён або суп-пюрэ, як заўсёды. Потым рыба. А далей пайшлі качка, фазан, кураня. Але я іх не ела, абрыдлі... Я паспытала аленіну. Вам даводзілася есці аленіну? Мой муж еў і сказаў, каб я паспытала. Але мне не спадабалася. Не магу растлумачыць чаму, нейкі дзіўны смак. Вы ніколі не каштавалі?

— Не, — адказала дзяўчына, — думаю, што не.

— І не трэба.

«Я б з'ела слана, — падумала дзяўчына. — Хоць бы шкуркі ад сала. Іх падскварыць, і яны скачуць на патэльні...»

— А калі гэта ўсё памножыць на сотні дзён, страх падумаць, што мяне чакае, — сказала місіс Віктар.

Памножыць на сотні... Як вужакі... Яны кладуць яйкі, сотні яек. Дзяўчына прыгадала, як яна калісьці хадзіла ў запарк і там давала па цэламу банану мартышкам. Не кепска, падумала яна. Учора з'ела банан. Ела ажно сорок тры минуты. Магла б расцягнуць і на цэлую гадзіну.

— Я спрабавала прымаць спецыяльныя ванны. Ужо не кажу пра масаж. Перапрабавала ўсё, каб пахудаць, — сказала місіс Віктар. — А колькі грошай на гэта ідзе! Страх! А была ж такая, як вы.

— Нядобра, — падумала дзяўчына, — трэба схадыць на пошту. Прышле грошы Гары, буду ведаць, што ўсё ў парадку. Калі не прышле, мне канец. Што б ні здарылася, я павінна пайсці на пошту і

даведацца. Трэба быць паслядоўнай. Няма работы. Так, так, паслядоўнай. У час вайны мы елі ражкі з дрэва. Цяпер іх не ўбачыш. Гаварылі, што яны карысныя. Мы кідалі іх па адным у рот, каб даўжэй было што есці. Вось каб цяпер мне чаго-небудзь такога, каб можна было доўга есці.

— Дык вось, я думаю, нічога больш не засталася, толькі пагаладаць,— сказала місіс Віктар.— Голад, і толькі.— Усмінулася.— Зрэшты, гэта, мусіць, самы стары спосаб скінуць вагу.

Дзеці падышлі бліжэй. Крычалі над мітуслівымі качкамі чайкі, на фоне яркага сонца з берага ляцелі, апісваючы дугі, кавалачкі белага хлеба і жоўтыя недаедкі булак.

— Я зусім змарнавалася. Вось сяджу тут, а мне гэтак гарача, што не ведаю, што рабіць. Я ўся мокрая ад поту.

Адзін хлопчык, што трымаў круглую пасыпаную цукрам булку, кінуў яе цалкам у ваду.

— Гэта ж так няёмка, калі на цябе кожны вылуплівае вочы. А ты ж была калісь стройная, ды і фігура была зграбная. Праўда?

— Так,— сказала дзяўчына.

— Я вам зайздросчу,— сказала місіс Віктар.

Дзяўчына зноў памкнулася ўстаць і пайсці. Паварушылася на лаўцы, аднак адразу адчула, як пусты страўнік паслаў у галаву моташлівыя хвалі слабасці. «Упадзі, калі ўстану».

Каля самай вады стаяла нянька і парасончыкам спрабавала выняць з вады кінутую булку. Нарэшце ёй гэта ўдалося, і яна зноў аддала булку хлопчыку.

— Я ведаю, што майму мужу гэта не спадабаецца,— сказала місіс Віктар.— Але што зробіш? Ён скажа: падумаў аб маім становішчы і гэтак далей. Але ў мяне свой гонар—не магу глядзець на сябе ў люстра.

Хлопчык пачаў есці намочаную булку. Нянька накінула на яго, як чайка, вырвала булку, накрывала, хлопчык пачаў плакаць.

— Чаго яна прычэпілася да яго? Не магу цяпець, як дзеці плачуць,— сказала місіс Віктар.— Дзейнічае на нервы. Некаторыя думаюць, што калі ты тоўстая і лагодная, то ў цябе няма нерваў. А яны ў мяне напружаны да крайнасці. Чаму яна не супакоіць гэтага хлопчыка?

А ён аж закаціўся ад немага крыку, пачырванеў. Місіс Віктар ускочыла з лаўкі.

— Які жах! Прыйдзецца ісці.

У гэтую хвіліну нянька схпіла дзіця, пасадзіла яго ў вялікую белую каляску, адабрала булку і кінула яе зноў у возе-ра. Па меры таго, як аддалялася каляска, крыкі хлопчука заціхалі.

— Ну, вось і лепей,— сказала місіс Віктар.— Але ўсё роўна трэба ісці.

— Мне таксама трэба ісці,— падумала дзяўчына.— Але калі ўстану, баюся, што самлею.

— Да пабачэння,— працягнула руку місіс Віктар.— Запомніце, я пачынаю галадаць.— Яна трымала ў сваёй вялікай мокрай руцэ маленькую ручку дзяўчыны.— Магчыма, мы яшчэ сустрэнемся...

— Да пабачэння,— сказала дзяўчына.

Місіс Віктар пайшла па ўскрайку возе-ра. Дзяўчына ж сядзела і глядзела ў ваду. Качкі і чайкі, святло і хлеб—усё круцілася на фоне сонца, як кола шчасця.

Пераклаў з англійскай мовы
Яўген ДУБОВІК

ТАЦЦЯНА Васільеўна Дароніна нарадзілася ў 1933 годзе ў Ленінградзе, у сям'і рабочых. Скончыўшы 8 класаў сярэдняй школы, пайшла «паступаць у актрысы». Усе конкурсныя і агульнаадукацыйныя экзамены былі здадзены. Яе прынялі ў школу-студыю МХАТ. Але... адправілі давучацца ў школу: Таццяна была непаўналетняй...

Давучвалася два гады ў пастаянным страху, што не дачакаецца. Нарэшце скончыліся гэтыя два доўгія гады. Затое здала экзамены ва ўсе тэатральныя ВНУ Масквы. Усюды прынялі, а вучыцца пайшла ўсё-такі ў школу-студыю МХАТ.

Пасля яе заканчэння Таццяна Дароніна доўгі час працавала на сцэне Вялікага драматычнага тэатра ў Ленінградзе, дзе стварыла рад цікавых вобразаў: Настасі Філіпаўны («Ідыёт»), Лушкі («Узнятая цаліна»), Надзеі Манахавай («Варвары»), Валі («Іркуцкая гісторыя»), Соф'і («Гора ад розуму»), Аксаны («Гібель эскадры»).

А вось кіно спачатку не прынесла задавальнення. Кінарэжысёры прапанавалі ёй ролі, у якіх яна не магла праявіць сваю яркую індывідуальнасць. Такая была яе першая роля «спакушальніцы» Клары ў карціне «Гарызонт». Не стала ад-

Наташы стварыла Дароніна ў фільме «Яшчэ раз пра каханне». Спачатку гэта прыгожанькая, мілая дзяўчына—і толькі. Усяго ў яе ў меру—і мілавіднасці, і наўнасці, і

ТАЦЦЯНА ДАРОНІНА

крыццём і наступная яе роля—Ніны, жонкі касманаўта ў фільме «Пераклічка».

Здавалася б, прызнанай актрысе дзве няўдалыя работы ў кіно маглі б здацца ўнушальнай лічбай для таго, каб ніколі больш не пераступаць парога кінастудыі. Але Дароніна не траціла надзеі, яна вельмі добра разумела перавагі кінематографа ў параўнанні з тэатрам. Міміка, вочы, пададзеныя буйным планам, могуць сказаць глядачу больш, чым сотні слоў, сказаныя са сцэны. І неўзабаве зноў з'явілася на экране ў фільме «Робчы пасёлак» (Паліна). На гэты раз створаны ёю вобраз ужо затрымаўся ў памяці кінагледачоў. Але поўнае ўяўленне аб своеасаблівасці і творчым дыяпазоне актрысы мы атрымалі толькі пасля карціны «Старэйшая сястра», дзе яна сыграла Надзю Разаву.

Што ж галоўнае ў гэтым вобразе? Чалавечнасць! Бо якраз гэтая рыса характару гераіні—крыніца яе таленту, яе прасвятлення, яе ажыццёўленай мары—прыносіць людзям радасць.

Запомнілася глядачам Таццяна Дароніна і ў фільме «Тры таполі на Плюшчысе». Тут яна іграла ролю простае вясковай жанчыны Нюры. І трэба сказаць, іграла шырока, таленавіта, з непаўторнай акцёрскай інтанацыяй.

Запамінальны вобраз сцюардэсы

легкадумнасці, усяго па ўзросту, па душэўнай чыстаце і яснасці. Але гэта неўсвядомленае імкненне да спрашчэння. Відаць, толькі яшчэ пачаўшы жыць, Наташа не наткнулася на акалічнасць, якая раскрыла б усю глыбіню яе натуры. Ёй падабаецца працаваць сцюардэсай, таму што гэта дае магчымасць дарыць людзям кавалачак цяпла. Такой магчымасці Наташы нібы цалкам хапае для шчасця.

Але вось сустрэча з Еўдакімавым пераварачвае яе жыццё. І справа не толькі ў сіле і ўладнасці пачуцця. Наташа адкрывае ў сабе талент кахаць. Мілая і прасценькая сцюардэса аказалася блізкая гераіням Чэхава і Дастаеўскага з іх цягай да добра, з іх беззапаветнасцю.

Трох рускіх—характарам і складам!—жанчын сыграла Таццяна Дароніна ў трох апошніх фільмах, пакарыўшы глядачоў душэўнай шчодрасцю і чысцінёй свайго таленту. Яе гераіні вельмі прывабныя, іх душы трапяткія, яны нібы выпраменьваюць няяркі роўны патак святла і кахання, дабраты і пяшчотнасці...

Яшчэ зусім нядаўна імя Даронінай было мала знаёма шырокаму глядачу, а сёння яна ў ліку самых папулярных зорак экрана. І мы ад душы віншваем Таццяну Васільеўну з прысваеннем ёй высокага звання народнай артысткі РСФСР.

ПРА МОДЫ, РЫТУ, СВАЮ І ЧУЖУЮ МАЦІ

У дзяўчынкі—звычайнае беларускае прозвішча. Благітныя, нібы пралескі, вочы, бялявая галоўка. Так і хочаца назваць яе Алеськаю ці Марылькаю. Але імя ў дзяўчынкі не беларускае. Мама назвала яе...

Прабачце. Мы назавём дзяўчынку па-свойму, ну хача б Рытай. Пачакаем адкрываць яе сапраўднае імя і прозвішча. Пачакаем. Пачакаем. Паразважаем. Падумаем. Нам, дарослым людзям, важна не тое, як завуць дзяўчынку, а тое, якім шляхам ідзе яна ў жыццё.

Не так даўно пачаўся гэты шлях—у лістападзе 1968 года было Рыце ўсяго 15. І тады ж здарылася з ёю тая прыкрая гісторыя, якая ледзь не пацягнула дзяўчынку на самае дно жыццёвага віру. Пасля шмат хто з дарослых людзей, якія па той ці іншай прычыне вымушаны былі ўмяшацца ў Рыціну гісторыю, шукалі адказу на вечнае праклятае пытанне: чаму? Задавалі яго і Рыце, нібыта магла яна так вольна проста ўзяць і растлумачыць, чаму пайшла красці.

Паспрабуй, адкажы, калі ў галаве такая блытаніна, а ад сораму, здаецца, можна згарэць. Красці... Якое страшнае, агіднае слова. І свідэр той быў не надта прыгожы. А забрала яго сабе Люда. Рыта нізавошта не стала б прадаваць ці апрацаваць крадзенае. А красці вольна пайшла. Сцягнула чужую рэч у двары з вяроўкі, схавала пад паліто. Усё праўда. А цяпер дарослыя людзі з такімі строгімі вачыма пытаюць: чаму?

...Моды, моды, што вы з намі робіце? Вось, здаецца, учора яшчэ пырхалі па вуліцах на славу «шпільках» гэтых кветчакі ў спадніцах парашутах, а сёння глядзіце: крочаць па тратуарах нашы дзяўчаты, нібы гусары, у батфортах мінулага стагоддзя. Модала! Бабеты ператва-

раюцца ў Надзей Дуравых. Нейкі жартаўнік сказаў, што сучасная жаночая мода патрабуе мала грошай і шмат смеласці. Не апраўся, відаць, па модзе той жартаўнік! А каб купіў ён лакаваныя боты ярка-чырвонага колеру за 70 рублёў, перарабіў бы свой афарызм. Не толькі смеласць патрэбна, каб апраўца па модзе, а і грошы. Апошняе, часам, цяжэй набыць, чым першае.

Мама — прыбіральшчыца, тата—муляр. Жыве сям'я сціпла, без асаблівага шыку, але і не бедна. Ёсць у чым да людзей пайсці, ёсць чым гасцей пачаставаць на свята. Дачушцы Рыце сукенку маці заказала па самай апошняй модзе—спаднічка кароценькая, аж глядзец смешна. І хто гэта прыдумляе такое? Кажуць, мода. Нічога не зробіш, мода дык мода. Яно нават і лепш—дзесявей каштуе. Праўда, Рыта нешта губы надзьмула: чаравікі, кажэ, не такія як трэба. А гары ты гарам з гэтай модай! Каб дзеўка ў 15 гадоў ды яшчэ так выбірала! Насі, што купілі, не дуры галавы. У нас з бацькам грошы не крадзеныя, каб табе лакаваныя купляць!

— А за крадзеныя можна?

— Я табе як дам вольна, будзеш ведаць, што можна, чаго нельга. Разумная вельмі!

Ляснулі дзверы. Пастукалі абсакікі па лесвіцы. Бач, якая ганарыстая, і не скажы нічога!

У двары, на лавачцы—Люда і Наташа. Села побач. Маўчыць. Думае. Міма прайшла дзяўчына ў яркім свідэры, у бліскучых ботах да каленяў.

— Мне б такія...

— Чакай, набудзеш. У тваёй маці ўсё зарплаты не хопіць, каб такія купіць.

— Ну і што? Вось скончу школу, пайду працаваць. Куплю, што захачу...

Люда здэкліва пасміхаецца.

— Дурная ты, Рытка. «Школу скончу...» Трэба ўмець жыць. Людзі ўмеюць. А «ўкалваць»—невялікая хітрасць.

— А як людзі?

...Эх, маці, маці! Не знайшла ты часу пагаварыць з дачкой шчыра, як сяброўка, не прыдумала іншых слоў, акрамя «не дуры галавы», «адчапіся». Вось і сядзіць Рыта на лавачцы, слухае першыя ўрокі жыццёвай мудрасці. Невядома, дзе навучылася ім 15-гадовая Люда, але, відаць, не ад добрага чалавека. Маўклівая Наташа раптам задуменна ўстаўляе:

— А мы ўчора віно пілі...
— Віно?—палохаецца Рыта.—Хіба можна?

— Усё можна,—смяецца Люда.—Абы толькі ніхто не ведаў. Дарослыя не такія штукарствы вырабляюць, а нам гавораць: «нельга». Ім можна, а нам нельга! Ха! Твае продкі таксама не святыя...

У той кампаніі, да якой належала Люда, было модна гаварыць менавіта так, як гаварыла яна. І думаць. Але адна справа—мода на адзенне і прычоскі, зусім іншая—на думкі і паводзіны. Часам мы сустракаем дзяўчат, размаляваных пад усе колеры вясёлкі. Непрыгожа, смешна, але можна паправіць: узяў мыла ды змыў усё цёплай вадой. А вольна «модныя» думкі не змыеш. Асабліва, калі яны з цягам часу становяцца перакананнямі. Супраць гэтай «моды» юнаму чалавеку трэба мець своеасаблівы імунітэт, выпрацаваны з самага дзяцінства правільным выхаваннем, добрым прыкладам бацькоў, умелым падыходам настаўнікаў у школе.

У Рыты не было такога імунітэту. «Модныя» слоўцы і «модныя» думкі сяброўкі ўспрыняла адкрытай душой. Раней Рыта са сваімі пытаннямі звярталася да маці, але тая больш адмахвалялася: адчапіся, часу няма, не ведаю.

Іх было трое—Люда Раманава, Наташа Суботка, Люба Кароўкіна. Чацвёртай стала Рыта. Формулу «ўмець жыць» яны ўдакладнілі: «ўмець лёгка жыць». Невядома, куды б прывяла дзяўчынак гэтая дарога, калі б своечасова не сталі на іх шляху сур'ёзныя, патрабавальныя людзі.

Пётр Ісакавіч Габрыелаў, сакратар камісіі па справах непаўналетніх, спытаў у за-

плаканай, чырвонай ад сораму Рыты:

— Першы раз на такое пайшла?

— Першы... І апошні, вольна убачыце! Я не хацела красці.

Члены камісіі даволі хутка разабраліся ў няхітрай філасофіі аматарак «лёгкага жыцця»—і вынеслі справядлівае рашэнне: Люду, Наташу і Любу накіраваць у папраўча-працоўную калонію для непаўналетніх, Рыту пакараць умоўна.

...Складаная рэч—людскія шляхі-дарогі. Здаецца, ну якая справа майстру пераплётнага цэха Мінскага паліграфкампіната Эме Уладзіміраўне Бубэнавай да Рыціных памылак і хібаў? Аказваецца, ёсць справа.

У адзін з сакавіцкіх дзён 1969 года яны сустрэліся—Рыта і Эма Уладзіміраўна. Рыта, праўда, даволі цямяна ўяўляла сабе, чаму гэтая прыгожая, з пяшчотнымі вачыма жанчына так уважліва яе слухае, з такой зацікаўленасцю распытвае пра школу, пра мары, пра тое, якія кніжкі чытала. Насцярожаная дзяўчынка баялася: вольна зараз запытае пра той свідэр, глянэ зняважліва. Не, не пытае. І глядзіць, як маці—строга і ласкава.

Так паявіўся ў Рыціным жыцці надзейны, верны чалавек, да якога можна звярнуцца і за дапамогай, і за парадай,—грамадскі выхавальнік Эма Уладзіміраўна Бубэнава. Ёй даручылі ўзяць шэфства над Рытай.

Ёсць розныя формы грамадскай работы. Адны працуюць агітатарамі, другія выпускаюць насценгазеты, трэція з'яўляюцца лектарамі. Грамадскія выхавальнікі—гэта нешта новае, гучыць непрывычна. Але, бадай, ні на адной грамадскай пасадзе не патрабуецца столькі цеплыні, цяплівасці, як на гэтай. Грамадства даручыла ім

Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа. Трэцяя злева Эма Уладзіміраўна Бубэнава. Фота А. Сасіноўскага.

незвычайна адказную справу—павесці за сабой па правільнай дарозе юнага чалавека. Ён пойдзе па ёй толькі тады, калі паверыць у шчырасць, убачыць бескарыслінасць. Што зрабіць, каб паверыць?

Эме Уладзіміраўне вераць. Не першы год у камісіі па рабоце з падлеткамі, мае пэўны вопыт. Але справа тут не ў вопыце, а хутчэй у характары Эмы Уладзіміраўны. Незвычайная мяккасць яе натуры, зацікаўленасць, тактоўнасць прыцягваюць да яе не толькі падлеткаў, а і дарослых людзей.

Магчыма, тое, чаго не магла ці не ўмела даць дачцы Рыціна маці, прыйдзе ў характар дзяўчынкі ад гэтай чужой, па сутнасці, жанчыны. Прыйдзе і закране нейкія харошыя струны, запаліць у юным сэрцы светлы агеньчык. Паверыць Рыта ў людскую добразычлівасць, адчуе павагу да працы, убачыць перад сабой іншыя ідэалы, не тыя, што абмяркоўвалі яны з Людай на дваровай лавачцы.

Так абавязкова будзе. Рыта вучыцца ўжо ў 10 класе, вучыцца добра, «на адны чацвёркі і пяцёркі», як нядаўна паведаміла яна сваёй выхавацельніцы. А сама Бубёнава таксама нядаўна рабіла справаздачу на пасяджэнні камісіі ў райвыканкоме. Расказала, што з Рытай усё ў парадку, хутка можна будзе зняць з яе спецыяльны нагляд.

Вось і ўсё.

Не, яшчэ не ўсё. Вялікае дзякуй павінны многія з нас сказаць такім людзям, як Эма Уладзіміраўна. Дзякуй за іх высакародную бескарыслівую работу, за дапамогу, за цеплыню і строгасць да нашых дзяцей. Але ж ці не самі мы, родныя маці, павінны свята выконваць свае абавязкі? Эма Уладзіміраўна і сама маці, і спраў у яе не менш, чым у кожнай з нас. Дык чаму ж у яе хапае часу і сэрца выхоўваць нашых дзяцей, выпраўляць нашы памылкі, а ў нас—не хапае? А наколькі лепш і лягчэй жылося б і нам, і нашым дзецям, каб мы менш рабілі гэтых памылак!

Адмахнуцца ад надакучлівых пытанняў лягчэй, чым адказаць на іх. Свавольства, а часам і злачынства дзяцей—гэта брак у выхаваўчай рабоце бацькоў, плён іх раўнадушша, вынік нежадання абцяжарваць сябе лішнімі клопатамі. Тое, што гэтыя клопаты бяруць на сябе іншыя людзі, не можа супакойваць. І не павінна.

Р. САМУСЕНКАВА

ДОБРАЕ

СЭРЦА

І ВОЛЯ

ВОСЬ ГЭТА ЖОНКА!

Далёка за поўнач яна не спала. Слабае святло ад начной лямпачкі падала на пляму, што цямнела на падлозе.

Яна не сплюшчыла вачэй далёка за поўнач... Так і сядзела не распранаючыся, час ад часу падыходзіла да ложка, на якім, уздрыгваючы, неспакойна спала Людачка, а то нацягвала коўдру на худыя, вострыя плечы Валерыка. А на падлозе, распластаны, нібы цёмная пляма, ляжаў ён, яе муж, некалі гарача каханы і дарагі чалавек, бацька яе дзяцей. Навокал блішчэлі асколкі з выбітых шкляных дзвярэй. Яна так і не прыбрала іх. Перш за ўсё трэба было супакойць дзяцей. Яны так палохаюцца раз'юшанага бацькі!

Колькі разоў вось так, уначы, сядзела яна з палаючымі сухімі вачыма. Слёз ужо не было, усе выплакала. Колькі разоў прыходзіла думка пакласці канец іх сумеснаму жыццю. Хіба можна было назваць жыццём тое, што адбывалася ў іх доме? Муж апускаўся ніжэй і ніжэй. Спачатку прасіў у яе на выпіўку, потым не стаў прыносіць зарплату. Не вяртаўся дамоў, пакуль не прапіваў усе грошы. А далей пайшлі спазненні і прагулы на прадпрыемстве. Там яму рабілі заўвагі, а потым махнулі рукой. Яна звярнулася да грамадскасці, да сяброў па працы. І гэта не дапамагло. Позна ўвечары з'явіўся дадому і пачаў ламаць і крышыць усё, што трапляла пад рукі. Плакалі і крычалі дзеці, суседзі выклікалі міліцыю. Пасля тае начы яна шмат разоў цярпела сінякі і пабоі, не начавала з дзецьмі дома, тулялася па людзях.

Не раз ужо чула ад суседак: «Я б з такім, як ён, аднаго дня не жыла».

Адзінокага жыцця яна не баялася: хіба мала жанчын выхоўваюць дзяцей самі, без мужа? Але што будзе з ім? Не быў жа яе Федзя век такім! Была

паміж імі любоў і згода. І чамусьці ўспомніўся ёй той дзень, як парадзіхай ляжала ў бальніцы, а нянецка прынесла сетку з перадачай ад мужа. Там сярод пакункаў ляжаў захінуты ў газетную паперу букетік падснежнікаў. Як яна ўзрадавалася! Прытуліла да грудзей, паднесла да вуснаў, удыхнула ледзь чутны пах вясны. І так добра зрабілася на душы! Гэта былі першыя кветкі ад Федзі. Хоць ён, саромеючыся, закруціў іх у газетіну.

Успаміны пра той даўно мінулы час неяк змякчылі, расчулілі яе сэрца, і няпрошаныя слёзы пырснулі з вачэй. Быў жа калісьці чалавекам, а цяпер вось ляжыць распластаны на падлозе! Можна прастудзіцца, захварэе. І яна ўстала, зняла з вешалкі плашч і прыкрыла мужа.

Колькі разоў задавала сабе пытанне: «Што рабіць?» І не знаходзіла адказу. Пазбавіцца ад п'яніцы, каб і вочы не бачылі і вушы не чулі? А што ж стане з ім? Прападзе! Сёння Федзя зволілі з работы... «Загіне, загіне, загіне!»—стукаюць малаточкі ў галаве.

Глянула ў акно: бралася ўжо на ранак. Світанак новага дня нібы падказаў рашэнне. Трэба шукаць паратунку. Хто ж яму паможа, калі не яна, хай сабе і зняважаная ім! Яна ж яму жонка. Самы блізкі чалавек.

...Ішоў час. Ішла бойка за чалавека. Былі гарачыя размовы, пераконанні. Быў бальнічны ложак. Наведванні, перадачы. Быў клопат, і не малы, пакуль не ўладкавала на працу. Было вельмі цяжка, вельмі. Але што ўсё гэта ў параўнанні з радасцю перамогі: вярнуўся да жыцця!

Мінула ліхалецце. Фёдар зноў працуе на сваім прадпрыемстве. Яму паверылі, і не памылліся. Рукі ў яго залатыя, усё могуць, усё ўмеюць, а волю да жыцця, вартага чалавека, вярнула яму шчырая сяброўка—жонка. Не адступілася ад яго ў цяжкую часіну, не пакінула без дапамогі, забыла пра крыўды.

Можа ўпершыню за дзесяцігадовае сумеснае жыццё Фёдар зразумеў і ацаніў сваю жонку. Цяпер у сям'і ўсё добра. Фёдара паважаюць на заводзе, ён дагледжаны, добра апрануты, прыветны, ужо не хаваецца ад знаёмых і сваякоў. Часта побач з ім ідуць жонка і дзеці. Суседзі кажуць: «Вось гэта жонка! Пераламала!»

КАЛІ Б НЕ ЯНА?

Жыццё Афанасьева склалася няўдала. Ніяк не ўладзіць жонцы: і тое не так, і гэта не гэтак. Пілуе, што тупая піла, гняце душу. Нават дадому не хочацца ісці. Лепей з сябрамі пасядзець, у даміно пастукаць або шашкі паперастаўляць. Абы ціха.

Усё часцей Афанасьеў затрымліваўся з дружкамі пасля работы. Ганна заўважала, што муж вяртаецца падвыпіўшы. Пачаліся сваркі, папрокі, слёзы. Але, як ні дзіўна, гэтыя захады, калі так можна сказаць, не дзейнічалі. Сямейныя спрэчкі выклікалі жаданне яшчэ больш выпіць, забыцца, як казаў Афанасьеў.

...А затым пайшлі гады адзінокага жыцця. Сям'і не стала, у кватэры пуста, холадна, няўтульна, ложка ніколі не засцілаўся. Афанасьеў хадзіў абшарпаны, у бруднай кашулі. Праўда, працаваў па-ранейшаму добрасумленна. А пасля хоць ваўкоў ганяў. Моташна, хочацца забыцца пра ўсё.

Выручала чарка.

Пасерабрыліся скроні, уплялася сівізна ў валасы, а сапраўднага жыцця так і не было. Часам прыходзіла думка: «А можа стварыць новую сям'ю? Толькі навошта, усё гэта пустое. Няхай ідзе, як ішло дагэтуль».

Толькі жыццё вырашыла інакш. Адна жанчына, што працавала разам з Афанасьевым, даўно прыглядалася да яго. І чым далей, тым усё больш добрага знаходзіла ў ім. Заўважала яго і добра выпіўшым. Толькі ён ніколі не крычаў, не грубіяніў, бо характар меў ціхі. Пільныя вочы жанчыны то спыняліся на ім, як той сілкаваўся ўсухамятку ў буфэце, то заўважалі не-

адпрасаваную кашулю. Чаму ён заўсёды сумны, маўклівы, нібы чымсьці прыніжаны?

Валя скарысталася ўсю цеплыню свайго сэрца. Нам невядома, якія былі паміж імі размовы, а вось тыя змены, што адбыліся ў жыцці Афанасьева, усім кінуліся ў вочы.

Спакойная, памяркоўная Валя без крыку і шуму ўсё перайначыла. Яна не папракала, не прасіла дапамогі. Сама пафарбавала аблезлыя сцены і абшарпаную падлогу, да бляску працерла запыленыя шыбы. На сценах з'явіліся гаршчочки з кветкамі. Кнігі занялі сваё месца на паліцах. Афанасьеў непрыкметна для сябе стаў памагаць жонцы. То прыбівае бра на сцяне, то майструе палічкі на кухні.

Тыя, хто раней разам з ім білі казла ды перакульвалі чаркі, спачатку пасміхаліся: «Што, узяла цябе Валя ў абцугі, боязна з намі выпіць?».

— Кіньце, хлопцы, — скажа мімаходзь ім Афанасьеў і спяшаецца дадому. Там яго чакае ветлівае слова, утульнасць.

Нядаўна ў Афанасьевых нарадзілася дачка, а перад гэтым сам Афанасьеў нібы другі раз нарадзіўся на свет.

— А калі б не яна? — неяк сказаў па шчырасці ён бліжэйшым сябрам.

400 ЛІСТОЎ КАХАНАМУ

Як снег на галаву звалілася на Ліду бяда. Дагэтуль усё было ясна і зразумела. А цяпер?!

— Бач, з кім павялася. Я табе даўно казала: не хадзі з Генкам. Чула маё сэрца! — казала маці.

А яе, Лідзіна, сэрца нічога не чула. Яна кахала, і яе кахалі. Цяжка зразумець, чаму так здарылася.

— Выкінь усё з галавы. Глупства адно. Глянь на сябе ў люстэрка: белая, што палатно.

Толькі Ліда выкінуць усё з галавы не магла.

— Мама, што ты кажаш! Я кахаю яго!

— Глупства! Што можна ў каханні разумець у семнаццаць гадоў? Забудзься пра Генку. Канчай школу.

Ліда не скончыла школу. Не змагла. Школьныя сяброўкі смяяліся: «Чалавек без волі!», «І навошта яна сабе галаву закруціла? Жартачкі, два гады чакаць. Так і састарыцца можна».

Не раіла чакаць Генку і самая блізкая сяброўка: «Жыццё адзін раз чалавеку даецца».

— Як ты можаш так гаварыць, Клава! Генка ў бяду трапіў. Я і цяпер веру, што здарылася памылка. Ён хутка вернецца.

Толькі памылкі не было. Генка горка расплачваўся за сваю легкадушнасць, адбываў двухгадовы тэрмін...

Ліда ўладкавалася на працу. Штомесяц збірала і адпраўляла пасылкі Генку. А пісьмы пісала амаль штодня. Былі ў тых пісьмах і прызнанні ў шчырым каханні, і шкадаванне, што пакінула школу, і вера ў тое, што яны абодва будуць яшчэ разам вучыцца. Былі і проста кароценькія пісьмы ўсяго на некалькі слоў: «Дзень прайшоў нармальна. Заданне зноў перавыканала. Люблю. Цалую. Ліда».

400 пісем за два гады. 400 радасных завочных сустрэч з каханай. А галоўнае — вера ў чалавека, непераможная воля. І Ліда не памылілася. Выходзіць, яна лепш за ўсіх ведала Генку, верыла ў яго, першая памагла яму ў самы нялёгкі час. Не адступілася, выцерпела ўсе кпіны і папрокі.

Праляцелі два цяжкія гады, а наперадзе перад Лідай і Генам вялікае жыццё...

Дарагія чытачы!

У рэдакцыю часопіса нярэдка ідуць пісьмы, аўтары якіх даверліва раскажваюць пра сваё самае запаветнае і глыбока інтымнае. Расказалі пра сваё жыццё і гэтыя тры жанчыны з добрым сэрцам і моцнай воляй. Некаторыя могуць сказаць: а ці варта было прыкладаць столькі сіл і энергіі, каб паставіць на правільны шлях саступіўшых з яго людзей?

Рэдакцыя хочацца ведаць думкі сваіх чытачак. Мы просім выказацца вас, дарагія сяброўкі. Чакаем вашых пісем!

А. ЕЛАГІНА

моршчыўся, сунуў сабе за каўнер пальчыкі і закруціў галавой, нібы спрабуючы вызваліцца з цеснага каўняра.

Яны ўжо ад'ехалі ад гарадка, калі іх вазак, цётка Насця, якая бясконца настаўляла і павучала яе, разгубленую і бездапаможную, спытала, ці ўзяла яна з сабой дакументы.

— Якія дакументы? — спахапілася Марыя Цярэнцьеўна.

— Якія! — абурылася цётка Насця. — Пашпарт, метрыкі там... Нельга ж без дакумента! Бяжы, я тут пастаю.

Яны спыніліся ў ценю развесістай ліпы. Марыя Цярэнцьеўна саскочыла з воза, узяла на рукі спалоханага Воўку.

— Куды ж ты дзіця пацягнеш? Вось бабы!

— Ну, добра, добра, — паўтарала Марыя Цярэнцьеўна. — Ты пачакай, сыноч, — я зараз. Ты пачакаеш, так? Пачакаеш?

— Толькі ты хутэй, мамка.

— Так, так, я хутка. Я туды і назад, сыноч.

Яна пабегла. Азірнуўшыся, убачыла, што Воўка падняўся і цягне да яе ручкі. Цётка Насця махнула ёй рукой, і яна пабегла далей.

Яна была ўжо недалёка ад дома, калі трывожную цішыню раскалоў гулкі выстрал — ударыла зенітка. І ўсё навокал загрукатала, задрыжэла. Дзесяці грывнуў выбух. Марыя Цярэнцьеўна закрыла галаву рукамі і інстынктыўна

павярнула назад. Але аднекуль выбеглі людзі, падхапілі яе пад рукі, пацягнулі, штосьці крычучы.

— Заб'елі...

Яна вырывалася, спрабуючы растлумачыць, што там сын, што яна павінна быць з ім. Усё адбывалася імкліва хутка. Але гэта быў рух ваўчка, які стаіць на месцы. Раптам ваўчок упаў. Яе аглушыла раптоўная тугая цішыня, здавалася, гарадок накрылі велізарнай гарачай падушчай.

Марыя Цярэнцьеўна яшчэ здалёку ўбачыла тую ліпу. Нічога не разумеючы, падбегла да дрэва, азірнулася. І раптам закрывала — дзіка і хрыпла:

— Во-о-ўка-а-а!..

Ніхто не адказаў ёй.

Яна ішла па дарогах, спыняла кожнага сустрэчнага, заходзіла ў хаты і пытала, ці не бачылі яе Воўку, маленькага, з русымі валосікамі. Сухімі вачыма з надзеяй зазірала ў твары. І ішла далей.

Марыя Цярэнцьеўна зайшла ў невялікую, прыціснутую да лесу вёсачку. Там яна ўбачыла салдат у шэра-зялёных мундзірах. Непрывычна гучэла чужая, незразумелая мова. Знясіленая, атупелая ад гора, яна не адчувала страху, апынуўшыся на відавоку ў немцаў. Ішла па адзінай вясковай вуліцы і зазірала ў кожны двор.

— Гэй, матка руска! Халыт!

Да яе ішоў рослы немец. Зняўшы з пляча аўтамат, ён штосьці крычаў, не злосна — для постраху.

— Сына шукаю, Воўку, — паспешліва тлумачыла яна. — Маленькага, — яна паказала рукой, — вось такога. — І, успомніўшы нямецкае слова, дадала: — Кіндэр, кіндэр...

— О! Кіндэр, — зарагатаў чамусьці немец і, прыцэліўшыся ў яе з аўтамата, затараторыў: — Кіндэр — пу! Кіндэр — та-та-та-та!..

— А-а-а!.. — закрычала яна і пабегла.

І доўга чула за сабой яго смех.

...Пад раніцу павекі яе сталі цяжкімі. Перад ёй расцягнулася прамая, шэрая дарога. На другім канцы яе, працягваючы да яе рукі, стаяў Воўка, голенькі і бездапаможны. Ногі яе вязнуць, кожны крок каштуе неймаверных намаганняў. Яна спяшаецца і з жахам заўважае, што топчаца на месцы. Нечакана на дарозе ўзнік рослы немец у цмяна пабліскаваючай касцы. Ён усміхаецца, але ад гэтай усмешкі страшна. Немец заклікаў сабою Воўку, зняў з пляча аўтамат і крычыць гулка, як у бочку: «Кіндэр — пу! Кіндэр — та-та-та-та!..» Марыя Цярэнцьеўна рванулася ўперад і нема закрычала: «Аддай! Воўку аддай!» А ён, дзіка рагочучы, схопіў яе за плечы і трасе.

— Што з вамі? Што? Марыя Цярэнцьеўна!

Лена глядзіць на яе спалохана. Супакоіўшыся, яна пайшла, патушыла электрычнасць, а Марыя Цярэнцьеўна доўга не магла супакоіцца. Напэўна, яна крычала ў сне. А ён — сын — не пачуў яе...

За акном мігціць на ветры ліхтар. У яго святле ўздрыгваюць белыя кароткія струны правадоў, нібы адгрызеныя сіняй імглой.

Яна нацягнула коўдру да падбародка. Заплюшчыла вочы. Вялікая стомленасць разлілася па целе.

Цяпер яна азірлася назад, у тое далёкае і нібы ўжо небывалае мінулае, з нейкім новым пачуццём. Той маленькі кавалачак жыцця яе сына, разгледжаны ёю тысячы разоў — і паблізу, і на адлегласці ўсё прыбываючых гадоў. — стаў яе жыццём. Ён, сын, так і астаўся для яе маленькім Воўкам, бездапаможным і безабаронным. І калісьці паўтораныя ёю некалькі разоў жартавальныя словы «прападзеш ты без маці» з гадамі набылі ўсё больш трывожны сэнс, перараслі ва ўпэўненасць. Пастаянная трывога за яго не раз падымала яе сярод начы з пасцелі, завалаквала туманам вочы. Думкі і пачуцці яе былі з ім, Воўкам, і таму яна прагна шукала ва Уладзіміры, гэтым сталым мужчыне, бацьку, тое, што асталося ў яго ад яе Воўкі. Калі ён, завязаўшы галыштук, засадзіў за каўнер пальцы і, паморшчыўшыся, закруціў галавой, у яе сціснулася сэрца. Уначы, чууючы, як ён прыцмоквае губамі і мармыча ў сне, яна парывалася ўстаць, накрываць яго цяплей.

Калісьці яна ведала ўсё ў ім і пра яго. Цяпер яна ведае так мала. Які ў яго характар? Які ён у горы, у радасці? Чужыя людзі, гадууючы яго, укладвалі ў яго кожны сваю частачку. Яна бачыла: ён добры. І думала пра тых чужых людзей са змешаным пачуццём удзячнасці і рэўнасці. Было і крыўдна і радасна, што вечная трывога за яго аказалася непатрэбнай. Дваццаць пяць гадоў яна спяшалася да яго. І спазнілася.

Устала яна, як звычайна, раней за ўсіх. Назірала крадком, як Валодзя снедаў, як збіраўся на работу. Нечым ён няўлоўна нагадваў Апанаса.

Ужо апрануўшыся, ён нечакана вярнуўся ў пакой і, бян-тэжачыся, няёмка спытаў:

— Мож, вам... трэба што?..

У яго добрыя вочы.

У яе перахапіла дыханне. Маленькай Іскаркай бліснула надзея. Але ён не сказаў гэтага слова.

Яна ўспомніла добрую Мікітаўну — суседку, у якой пазычыла на дарогу. Успомніла, як доўга дзякавала ёй, бо не ведала, калі зможа вярнуць доўг.

— Нічога мне не трэба. Нічога.

Ён збянтэжыўся і пайшоў.

Зноў яна асталася адна. Тут, у гэтай добра абстаўленай кватэры, у кватэры яе сына, яна адчувала сябе адзінокай і чужой. Чалавек становіцца па-сапраўднаму адзінокі, калі яго пакідае надзея.

— Вось і пабачылася з сыночкам, — з нейкім дзіўным спакоем падумала яна. — Хацела хоць разочак зірнуць. Вось і паглядзела. І добра. Вырас сын шчаслівы, і ты цяпер не гаруй. Нагаравалася.

Яна зняла з вешалкі паліто, туга завязала хустку. Пазваніла суседзям:

— Лыкаву ключык аддайце...

Перада мной ляжыць пасведчанне № 59930 за подпісам начальніка Беларускага штаба партызанскага руху. У ім напісана: «Прад'яўнік гэтага Кругліцкая Марыя Міхайлаўна ўзнагароджана загадам Беларускага штаба партызанскага руху ад 12 студзеня 1944 года за доблесць і мужнасць, праяўленыя ў партызанскай барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, медалем «Партызану Айчыннай вайны».

Пасведчанне пацямнела ад старасці, дзе-нідзе літары выцвілі, сталі расплывчастымі. Уладальніцы пасведчання ўжо няма ў жывых. Але памяць аб ёй будзе жыць доўга сярод людзей. У экспазіцыі Дзяржаўнага музея Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Маскве змешчаны партрэт Марыі Міхайлаўны, яе медалі «Партызану Айчыннай вайны» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне савецкага народа». Дастойнае месца адводзіцца Кругліцкай у экспазіцыі Акцябрскага дзяржаўнага музея народнай славы.

...Марыя Міхайлаўна калісь была батрачкай у паноў Рудабельскай воласці (цяпер цэнтр Акцябрскага раёна Гомельскай вобласці). Гора і вострая нястача былі пастаяннымі спадарожнікамі ў яе жыцці. І век не выйшла б яна з гэтага палону, калі б не Кастрычніцкая рэвалюцыя. Савецкая ўлада вывела Марыю Міхайлаўну і Дамініка Антонавіча Кругліцкіх на дарогу шчаслівага жыцця. Яны пабудавалі сабе ў пасёлку Акцябрскі прасторны светлы дом, пераехаўшы сюды з былога панскага маёнтка «Заверхлессе».

...Халоднай кастрычніцкай ноччу ў акно Кругліцкіх пастукалі партызаны: Рыгор Бар'яш з групай таварышаў. Тут былі кіраўнікі і ініцыятары партызанскага руху на Акцябршчыне: Фёдар Паўлоўскі, Сямён Маханько, Уладзімір Шантыр, Іван Старжынскі, Архін Ахраменка. Прамоклых, ахаладалых. Голас Рыгора Бар'яша, плямёніка, Марыя Міхайлаўна адразу пазнала, адчыніла дзверы. Агну не запальвала, але і так убачыла, што людзі мокрыя з галавы да ног.

— А я ўсё роўна як ведала: добра прапаліла печ, хлеба напекла!

Хуценька сабрала паесці. Калі ўсе ляглі спаць, накінула кажушок і вартавала на вуліцы да самага світанку.

Партызаны знішчылі банду Крапіўкі, разграмілі нямецкія і паліцэйскія гарнізоны і сталі паўнаўладнымі гаспадарамі ў раёне. Штаб 123-й партызанскай брыгады на чале з камбрыгам Паўлоўскім, камісарам Маханько, начальнікам штаба Бар'яшом асталася ў доме Кругліцкіх. Вельмі выгоднае было месца для партызан: ля дарогі, што вяла да ўмацаванага партызанскага пункта Дзёрткі і далей у лес.

Пазней, калі Фёдар Іларыёнавіч Паўлоўскі пабываў на Вялікай Зямлі і вярнуўся з радыстам і рацыяй, у доме Кругліцкіх абсталавалі партызанскую радыёстанцыю. Штаб перамясціўся ў суседні дом, а гаспадары абедзвюх хат перасяліліся ў партызанскі лагер. Любімая ўнучка Марыі Міхайлаўны Валя стала смелай партызанскай падрыўніцай і сувязной.

Дзеці Паўлоўскага і іншых партызан знаходзіліся ў лесе. Марыя Кругліцкая была ім клапатлівай нянькай. І, апрача таго, умела, як ніхто, мыць партызанскую вопратку без мыла.

— Маці, мы цябе не забудзем! — з удзячнасцю гаварылі ёй Паўлоўскі, Маханько, Бар'яш.

І яшчэ адной прафесіяй авалодала бабуля Кругліцкая. Лінія фронту пры адступленні фашыстаў праходзіла цераз Акцябрскі раён. Вялікія атрады гітлераўцаў, знятыя з фронту, бесперапынна прачосвалі лясы Акцябршчыны паабпал чыгуначнага палатна. Брыгада Паўлоўскага пайшла на злучэнне з часцямі Савецкай Арміі, каб сумеснымі намаганнямі біць ворага. Раненыя і хворыя былі эвакуіраваны ў партызанскі шпіталь на астравах, акружаных непраходнымі для ворага балотамі каля Чырвонага возера. Каля раненых асталіся старыя Кругліцкія, урач і фельчар. Не хапала харчоў, медыкаментаў. Марыя Міхайлаўна замяняла лякарствы настоямі траў і многім выратавала жыццё.

Вярнуліся Кругліцкія на сваё селішча разам з унучкай Валяй, якая выпадкова знайшла іх у партызанскім шпіталі. Дом фашысты пры адступленні спалілі. Разам, пры дапамозе Савецкай улады, пабудавалі новую хату. А ў кастрычніку 1944 года і ўнучку і бабулю выклікалі ў Беларускі штаб партызанскага руху. Абедзвюм уручылі ўрадавыя ўзнагароды: медалі «Партызану Айчыннай вайны».

А. ЧЫГРЫН

Акцябрскі раён.

ДЖЭНТЛЬМЕНЫ І ЛЭДЗІ

Галантнасць англійскіх джэнтльменаў шырока вядома. Пра яе ў Англіі могуць расказаць гадзінамі. Быць ветлівым і добра выхаваным важна ў любой сітуацыі, нават у момант здзяйснення злачынства.

Аднойчы, напрыклад, у Лондане адбыўся такі выпадак. Нейкі малады грабежнік па імені Роберт Ларднер з'явіўся на кватэру да заможнай дамы Карыны Баленскі з вялікім букетам кветак. Галантна ўручыўшы кветкі, Ларднер, пагражаючы пісталетам, забраў у яе каштоўныя рэчы на суму 12 тысяч фунтаў стэрлінгаў. Звязаўшы сваю ахвяру, налётчык пацікавіўся, ці зручна ёй ляжаць, і па просьбе дамы паклаў ёй пад галаву падушку. Адаляючыся, ён ветліва развітаўся і пакінуў букет на ўцеху жанчыне. Нягледзячы на тое, што па закону гэтаму бандыту належала больш строгае пакаранне, суд прыгаварыў яго толькі да двух з палавінай гадоў турэмнага зняволення. Выносячы такі мяккі прыгавор, суддзя растлумачыў: «У павучанне іншым, я ўлічваю вашу добрую выхаванасць».

Даведаўшыся пра гэта, прадстаўнік мясцовага злачыннага свету заявіў рэпарцёрам лонданскага радыё, што яго калегі, безумоўна, улічаць гэты суровы ўрок і пастараюцца пры аграбленні паводзіць сябе як сапраўдныя джэнтльмены.

Такім чынам, сапраўдны джэнтльмен ніколі не дапусціць, каб у яго

прысутнасці пакрыўдзілі жанчыну. «Лэдзі перш за ўсё» — гаворыць незабыўнае правіла джэнтльменскай этыкі.

У 1968 годзе ў Англіі афіцыйна адзначаўся «залаты» юбілей прадстаўлення прыгожаму полу выбарчых правоў. Каралеўскі трон аддадзены жанчыне, пасада міністра па пытаннях занятасці і прадукцыйнасці працы — таксама. Якія ж яшчэ патрэбны доказы таго, што ў Англіі жанчына ў пашане?

На любым заводзе работніцы нароўні з мужчынамі прастойваюць ля станкоў, выконваюць тыя ж нормы. Але гэта «нароўні» заканчваецца ля кас, дзе выдаюць зарплату.

З дзевяці мільёнаў працуючых жанчын, што складае больш трэці ўсёй рабочай сілы ў краіне, толькі дзесяць працэнтаў атрымліваюць аднолькавую з мужчынамі заробную плату. У машынабудаўнічай прамысловасці стаўка высокакваліфікаванай работніцы меншая, чым у падсобнага рабочага. Ва ўстановах жанчыны зарабляюць крыху больш 16 фунтаў стэрлінгаў на тыдзень, у той час як заробная плата канторскага служачага-мужчыны перавышае 26 фунтаў. У такім жа становішчы настаўнікі, медыцынскія работнікі, прадаўшчыцы, краўчыні, тэлефаністкі, афіцыянткі — прадстаўніцы многіх галін вытворчасці. Некаторыя галіны прамысловасці наогул закрыты для жанчын. Напрыклад, прафсаюз друкароў не дапускае жанчын на кваліфікаваную работу.

Але нават з такой урэзанай зарплатай жанчына ў Англіі далёка не заўсёды можа знайсці работу. Аднойчы Маргарыта Рэндэл, лектар Лонданскага ўніверсітэта, правяла цікавае даследаванне. На працягу месяца яна наведвала ўсе ўстановы і фірмы, якія публікавалі аб'явы аб вакансіях. Высветлілася, што ў 83 выпадках з ста наймальнікі не хочуць браць на работу жанчын.

Яшчэ больш цікавыя даныя прывеў на чарговай канферэнцыі ліберальнай партыі Рэй Бенард, супрацоўнік лонданскага агенцтва па пытаннях занятасці. Ён абследаваў вядучыя банкі, страхавыя і суднаходныя кампаніі Сіці і ўстанавіў, што 80 працэнтаў банкаў і кампаній дыскрымінауюць працуючых там жанчын у прасоўванні па службе.

Прадстаўнікі гэтых васьмідзесяці працэнтаў на пытанне, ці выкарыстоўваюць яны працу жанчын старэй сарака год, рашуча адказалі «не», іншыя дзесяць працэнтаў сказалі таксама «не», дадаўшы пры гэтым — «калі гэта магчыма». Наступным пытаннем было «чаму?». 52 працэнты заявілі, што пажылыя жанчыны не ўмеюць ладзіць з маладзейшымі супрацоўнікамі і супрацоўніцамі, 21 працэнт — што для іх не прадугледжаны пенсіі, 15 працэнтаў — што яны «вельмі марудныя і ненадзейныя работнікі». Нарэшце, як высветліў Рэй Бенард, 65 працэнтаў апытаных фірм наогул адмаўляюцца прымаць на работу жанчын, у якіх ёсць дзеці.

Нераўнапраўнасць закранае не толькі пытанні працы і заробнай платы. У адукацыі таксама існуе дыскрымінацыя жанчын.

Толькі адзін англійскі інжынер з кожнай тысячы, занятых у цяперашні час у прамысловасці, — жанчына, заявіў парламенцкі сакратар міністэрства тэхнікі Дж. Фаўлер. Ён прызнаў, што ў гэтых адносінах Англія значна адстае ад ЗША і Францыі, дзе гэта прапорцыя складае адзін да пяцідзесяці, і, тым больш, ад Савецкага Саюза, дзе кожны трэці інжынер — жанчына.

Калі б Валянціна Церашкова-Нікалаева нарадзілася ў Англіі, пісаў часопіс «Уэр», які выдаецца кансультацыйным саветам па пытаннях адукацыі, яна, магчыма, ніколі б не атрымала сваёй высокай прафесійнай кваліфікацыі. У часопісе гаворыцца, што ўсяго толькі 24 працэнты студэнтаў у англійскіх універсітэтах — жанчыны. Няроўнасць магчымасцей атрымання адукацыі для жанчын асабліва прыкметна ў такіх старых універсітэтах, як Оксфард і Кембрыдж. У Кембрыджы прымаюць менш дзсятка дзяўчат за год з ліку 36 мільёнаў работнікаў фізічнай працы і членаў іх сем'яў.

Яшчэ некалькі год назад нацыянальны савет абароны грамадзянскіх свабод апублікаваў даклад пад назвай «Жанчыны». У ім адзначалася, што існуючая сістэма адукацыі накіравана супраць жанчын. У выніку «жанчыны, якія маюць вялікую здольнасць, не могуць цалкам яе выкарыстаць і астаюцца без любімай работы. Тыя ж, хто не мае спецыяльнай адукацыі, часта выкарыстоўваюцца ў якасці крыніц таннай працы». Становішча з таго часу істотна не змянілася.

Рэзалюцыя аб праве жанчын на роўную аплату іх працы з мужчынамі была ўпершыню аднагалосна прынята Брытанскім кангрэсам трэдж-юніёнаў яшчэ ў 1888 годзе. Восемдзсят два гады прафсаюзныя босы з Генеральнага савета БКТ «вывучаюць» гэтую праблему. Мяняліся ўрады і прадпрыемальнікі, а пытанне аб роўнай аплаце працы так і не вырашана.

Лондан. Вулічная сцэнка.

Да гэтага часу Англія ўстрымліваецца ад ратыфікацыі 110-й канвенцыі Міжнароднай арганізацыі працы, якая аб'яшчае роўнасць мужчын і жанчын у аплаце працы, хоць пад ёй ужо стаяць подпісы пяцідзесяці краін.

Цяпер ва ўладзе ў Англіі лейбарысцкі ўрад. У свой час у перадвыбарных маніфестах лейбарысты не скупіліся на шчодрыя абяцанкі. Яшчэ ў 1963 годзе яны абяцалі, што, як толькі прыйдуць да ўлады, ратыфікуюць канвенцыі МАП, ажыццёваць права жанчын на роўную аплату. Аднак гэтае абяцанне, як і многія іншыя, асталася нявыкананым. Барбара Касл, міністр працы ў лейбарысцкім урадзе, аднойчы проста заявіла, што да 1980 года ні пра якую жаночую раўнапраўнасць у Англіі няма чаго і думаць.

Але ці захочуць столькі часу чакаць англійскія работніцы? Лэдзі—народ настойлівы, і яны ўжо даказвалі, што ўмеюць адстойваць свае правы. Дастаткова ўспомніць магутную забастоўку, праведзеную ў 1968 годзе работніцамі гіганцкага завода Форда ў Дагенеме. Работніцы, занятыя на гэтым прадпрыемстве абслугоўваннем швейных машын, заявілі тады, што яны не хочуць больш цягнуць дыскрымінацыю. Адміністрацыя спачатку не надала вялікага значэння забастоўцы: памітыnguюць, маўляў, і супакояцца. Аднак работніцы працягвалі настойваць на задаваленні сваіх патрабаванняў. Спыненне швейных машын паралізавала велізарныя прадпрыемствы. Страты выліліся ў мільёны фунтаў стэрлінгаў.

«Вы прыгаварылі Чарлі Вільсана (верхаваго славутага аграблення паштовага поезда) да трыццаці гадоў пазбаўлення свабоды за ўкрадзеныя ім два з палавінай мільёны. Чаму ж застаюцца беспакаранымі тыя, хто крадзе ў нас параўнальна больш?»—сказала адна з бастуючых.

Тры тыдні баставалі работніцы завода Форда. Іх падтрымлівалі каля дзевяці тысяч рабочых і служачых. Многія прафсаюзы выказаліся ў падтрымку бастуючых. Нарэшце ўрад вымушаны быў задаволіць патрабаванні работніц.

Хтосьці з англійскіх парламенцэраў у жартоўнай форме аднойчы параіў сваім калегам не забываць, што ў час выбарчай кампаніі ўсе яны апынуцца ва ўладзе жанчын. Бо жанчыны складаюць палавіну выбаршчыкаў, і варты гэтай палавіны дамовіцца і дружна прагаласаваць, як...

Не будзем гадаць, ці магчымы такі выпадак. Хоць англійчанкі і ўдзельнічаюць у выбарах, у палаце абшчын англійскага парламента з 620 дэпутатаў у цяперашні час усяго толькі 26 жанчын. І наўрад ці ў выніку чарговых выбараў колькасць жанчын-парламентарыяў істотна павялічыцца.

Але ўсё часцей перад Вестмінстэрскім палацам, дзе засядае англійскі парламент, і ўрадавай рэзідэнцыяй па вуліцы Даўнінгстрит паяўляюцца калоны дэманстрантак, якія патрабуюць устанаўлення роўнай з мужчынамі аплаты працы. Джэнтльмены з урада лейбарыстаў так ці інакш будуць вымушаны лічыцца з настойлівасцю англійскіх работніц.

В. МІХАЙЛАУ

„КУПЛЯЮ ЖОНКУ!“

«Я купляю вашу жонку за 150 000 марак»,—крычалі загалюкі газет.

Чытач падумае, напэўна, што размова ідзе пра нейкую краіну Аравійскага паўвострава, дзе гандаль людзьмі не забаронен і да гэтага часу. Аказваецца, такую аб'яву можна было прачытаць у газеце «Більд» заходнегерманскага газетнага канцэрна Шпрынгера ў пачатку гэтага года. Нейкі фабрыкант аднойчы прыкмеціў 23-гадовую Верэну М., калі яна атрымлівала заробак хворага мужа—работніка бухгалтэрыі гэтага фабрыканта, і прапанаваў гэтыя грошы, каб ён згадзіўся ўзяць развод са сваёй жонкай.

Выпадак можна было б назваць сенсацияй. Але ці такой ужо нечаканасцю для заходнегерманскіх чытачоў з'явілася гэтае здарэнне?

Пагартваем асноўны закон ФРГ. У ім знойдзецца палажэнне аб тым, што жанчынам, як і мужчынам, забяспечваецца палітычная раўнапраўнасць. Гэта азначае, што яны маюць права выбіраць і быць выбранымі, займаць дзяржаўныя пасады, выконваць кіруючыя функцыі ў палітычных арганізацыях і дзяржаўных установах. Але гэта канстытуцыйная гарантыя застаецца сухой дэкларацыяй. Фактычна заходнегерманская жанчына асуджана заставацца ўсё жыццё ў сферы трох К: кухні (Küche), дзяцей (Kinder) і царквы (Kirche).

Шматлікія часопісы бясконца ўнушаюць жанчынам, што іх галоўным абавязкам з'яўляецца як мага лепш прыстасавацца да патрэб свайго мужа. У ФРГ шырока распаўсюджваецца думка, быццам для дзяўчат няма патрэбы ў атрыманні прафесійнай адукацыі, бо яны ўсё роўна выйдуча замуж.

Для кіруючых колаў Заходняй Германіі маса жанчын—гэта рэзерв таннай рабочай сілы. У ФРГ ствараюцца ўсялякія перашкоды для тых жанчын, якія спрабуюць атрымаць адукацыю: тут хочуць трымаць іх далей ад палітычнага жыцця.

Пра гэта яскрава сведчаць факты. Так, дэлегатка адной з жаночых канферэнцый прафсаюза «ІГ Метал» Г. Манкэ падкрэсліла, што 45% працуючых жанчын ФРГ працуюць без прафесійнай падрыхтоўкі, 46% жанчын маюць кароткатэрміновую падрыхтоўку, і толькі 9% прафесійна падрыхтаваны ў здавальняючым аб'ёме. Паводле даных 1966 г., з 1,6 млн. працуючых юнакоў і дзяўчат каля 350 000 не мелі спецыяльнай прафесійнай адукацыі, і 90% іх складалі дзяўчаты.

Дыскрымінацыя назіраецца і ў галіне вышэйшай адукацыі. У вышэйшых навучальных установах ФРГ дзяўчаты складаюць усяго 24% ад ліку ўсіх студэнтаў, і гэта не так ужо «мала», калі мець на ўвазе, што нямногім з дзяўчат пашчасціла атрымаць адукацыю ў аб'ёме васьмігадовай школы. Размова ішла пра ўзровень вышэйшай адукацыі ўвогуле, не закрана-

ючы сацыяльнай структуры студэнтаў. Пацікавімся крыху гэтым бокам справы, і мы даведаемся, што толькі 5,8% студэнтаў універсітэтаў ФРГ з'яўляюцца выхадцамі з рабочых, а дзяўчат сярод іх... 0,6%!

Як паведаміла сваім выбаршчыцам дэпутат бундэстага А. Рэндэр, толькі 10—20% жанчын ФРГ цікавяцца палітычным жыццём. Нямногім з іх, ды і то прадстаўніцам маёмных класаў, удаецца выконваць палітычныя функцыі. Так, у бундэстагу сярод 518 дэпутатаў толькі 40 жанчын, у парламенце зямлі Гордэйн—Вестфалія і таго менш: 11 жанчын з агульнага ліку 200 дэпутатаў. Не лепш абстаяць справы ў гарадскіх муніцыпалітэтах. У г. Дуйсбургу сярод дэпутатаў жанчыны маюць 7 месц з 60, у г. Ботране—2 месцы з 43.

Ці трэба дзівіцца пасля гэтага, што Верэна М. стала прадметам гандлю паміж двума мужчынамі?

Дык можа шчасце заходнегерманскіх жанчын сапраўды ў шлюбе, у сямейных радасцях?

Тэлевізійныя перадачы ФРГ паказваюць толькі ўсмешкі «шчаслівых» маці, якія надзвычай задаволены сваім лёсам. Аднак па-за тэлевізійнымі студыямі адбываецца зусім іншае. Па смяротнасці маці і нованароджаных дзяцей ФРГ займае другое месца ў Еўропе пасля Партугаліі. Кожныя 8 гадзін у Заходняй Германіі памірае 1 жанчына перад родамі, у час іх або пасля родаў.

У надзвычай неспрыяльных умовах жывуць мнагадзетныя сем'і. Адзін заходнегерманскі рэпарцёр зазначыў, што галечка, нястрымная сацыяльная дэградацыя мнагадзетных сем'яў у ФРГ з'яўляюцца непазбежнымі.

Яшчэ горшае становішча сялянск. 85% заходнегерманскіх сялян на працягу апошніх 15 гадоў не мелі водпуску. Для параўнання можна ўказаць, што ў ГДР сярэдня працягласць водпуску для сялян складае 14 дзён у год.

Як піша вядомы заходнегерманскі эканаміст-аграрнік Вільгельм Абель у «Кіраўніцтве па сельскай гаспадарцы», «сялянкі працуюць у звычайныя дні і ў выхадныя на 16 і больш гадзін». Такая непасільная праца з году ў год без адпачынку адмоўна ўплывае на здароўе жанчын.

Дзе ж выйсце з палітычнай і сацыяльнай нераўнапраўнасці жанчын ФРГ? Адказвае грамадская дзяўчка Хільд Ауэр: «Гэта пытанне класавай барацьбы. Калі рабочыя і іх прафсаюзы пачнуць ажыццяўляць свае патрабаванні аб роўнасці ва ўсіх сферах гаспадаркі, калі моц буйных канцэрнаў будзе зломлена, рабочая жанчына таксама завоюе раўнапраўнасць у гаспадарцы і грамадстве».

Словы, з якімі цяжка не пагадзіцца жанчынам ФРГ.

І. ПРУДНІКАУ

Ганна Ісаеўна
Беркман у спектаклі
«Дрыгва».

Людміла Малахоў-
ская ў спектаклі
«Дрыгва».

Ларыса Грачышкі-
на ў спектаклі
«Гаспадары жыц-
ця».

Я ЛЮБЛЮ камандзіроўкі ў Барысаў. Вось і зараз саджуся ў поезд з добрым настроем.

Мяне радуе, што я зноў убачу гэты ўтульны і прыгожы горад, прайдуся па алеі старых таполяў, шчасліва ўсміхнуся суседству мудрагелістых царкоўных купалаў і шклянных плоскасцей новага кіна-тэатра, а галоўнае — я зноў сустрэнуся з акцёрамі Барысаўскага народнага тэатра...

Я пайду ў гарадскі Дом культуры ўвечары, яшчэ здалёку ўбачу ярка асветленыя вокны рэпетыцыйнай залы, і ўсю мяне запоўніць цёплая хваля чакання сустрэчы са старымі сябрамі і адчуванне чагосьці новага, невядомага, цікавага.

Упэўнена, што кожны з членаў тэатра, пад'язджаючы да Дома культуры, адчувае нешта падобнае. Бо кожны нясе сюды ў тэатр штосьці сваё, заповітнае...

Вось Вася Пухавы, шклюдуй, здзіўляе чарговай сваёй работай. Ён зрабіў рог для віна — шклянны, а можа крышталёвы. Рог ззяе, пераліваецца тонкім узорам граней, пераходзіць з рук у рукі. Вася ціхі, сарамлівы бялявы хлопец, а на сцэне яму больш за ўсё ўдаюцца ролі смешных характарных дзядоў.

За адну такую ролю ён узнагароджаны дыпламам I ступені на рэспубліканскім аглядзе.

А Жэня Сямёнаў прынёс у тэатр пажаўцелы ад часу тоўсты том «Вестника иностранной литературы» за 1897 г. Раскапаў дзесьці і цяпер паказвае свой скарб.

У кутку, далей ад шуму, чытаюць новыя вершы Вазнясенскага, і тут, прымаціўшыся на табурэтцы, мастак Сурэн Аганесавіч Мірзаян робіць накід партрэта Талі Тушынскага.

Толя Тушынскі падобны на хлопчыка-старшакласніка, хударлявы, з русым чубком, чэпкім позіркам. Па прафесіі ён токар, па складу характару філосаф, тэарэтык. Аднойчы зайшла размова: за што моладзь любіць свой тэатр? Толя тады сказаў, што тэатр адкрывае перад ім неабсяжныя далёгалы, дае яму магчы-

масць і прымушае яго пазнаваць усё больш, каб быць натуральным у ролях, якія ён іграе.

А іграе ён шмат. Упраўляючага ў «Васе Жалызновай». Чырвонага камандзіра ў «Ігольцы і штыку», Леапольда Гушку ў «Бацькаўшчыне».

Мінулы раз я трапіла якраз на рэпетыцыю гэтага спектакля. Расстаўленыя па зале крэслы азначалі мяжу акупа, у якой адбывалася дзея. З крэслаў гарадзілі таксама і турэмную камеру, дзе сядзеў Цывін. Потым я бачыла гатовы спектакль. Сцэна ў турме была асабліва ўдалая. Неяк дзівосна пераўтвараўся малады дырэктар Дома культуры Генадзь Правілаў у ролі рэвалюцыянера Цывіна. Быў яго герой спакойны, разумны, кемлівы, вясёлы. Разам з нязломным праўдашукальнікам Гушкам Талі Тушынскага яны склалі арганічны і жывы дуэт. І хіба мог процістаяць ім турэмны вартаўнік, тупаваты і смешны, вельмі каларытны ў выкананні слесара Рамана Раскіна? З вялікім гумарам іграў гэтую ролю Раман. Ён і ў жыцці гумарыст, веселун. А яшчэ ён палачка-выручалачка тэатра. Ведае назубок усе ролі ва ўсіх спектаклях і, ледзь што здарыцца, замяняе тых, хто раптоўна захварэў або выехаў. У спектаклі «Іголька і штык» Раман перайграў усе ролі, апрача жаночых. Нягледзячы на маладосць, Раман ветэран, ён у калектыве 15 гадоў, памятае, як усё пачыналася, як прыйшоў на першую рэпетыцыю рэжысёр Фёдар Мікалаевіч Міхайлаў, а сустракала яго ўсяго 6 чалавек. І, вядома, усе хочучы сыграць штосьці вялікае, класічнае. Гамлета, напрыклад, або Анну Карэніну...

Вядома, ні «Анну Карэніну», ні «Гамлета» адразу ставіць не сталі. Давялося пачынаць з азоў, вучыцца рухацца па сцэне, гаварыць, валодаць сваім целам, працаваць над дыкцыяй. Ігралі маленькія скетчы, асобныя сцэны. А потым ставілі перад сабой усё больш складаныя задачы. У рэпертуары тэатра «Горад на зары» Арбузава і «У добры час» Розава, «Жаніцьба» Гогаля і «Барабаншчыца» Салын-

скага, «Дрэвы паміраюць стоячы» Касона і «Багна» Хайноўскага, «Гаспадары жыцця» Чапурына і «Свеціць, ды не грэе» Астроўскага.

Вялікі шлях пройдзен. Гэта ж не жартачкі — 15 гадоў! І я веру, што за гэты тэрмін ні разу не пашкадаваў Фёдар Мікалаевіч, што пакінуў прафесіянальную сцэну і пайшоў рэжысёрам у драмгурток, які пад яго кіраўніцтвам стаў народным тэатрам. Людзі ўжо не могуць без тэатра. Вось Мікалай Сычоў, начальнік участка ў аўтобусным парку, электрык Віктар Ермачонак, наладчык фабрыкі піяніна Яўгені Сямёнаў: адслужыўшы ў арміі, яны зноў вярнуліся ў калектыв тэатра.

І як прыемна ўсведамляць, што дзякуючы табе многія хлопцы са шклозавода, з завода «Гідраапаратура», з фабрыкі піяніна і запалкавай фабрыкі і з многіх яшчэ прадпрыемстваў не будуць увечары швэндацца па вуліцах, тырчаць у пад'ездах ці ля піўнога ларка, а паспяшаюцца на рэпетыцыю або ў бібліятэку: рыхтавацца, працаваць над ролю.

Растуць выхаванцы Фёдара Мікалаевіча, а разам з імі расце і ён сам. У 1965 годзе Міхайлаў абараніў дыплом на рэжысёрскім факультэце Ленінградскага інстытута тэатра музыкі і кіно. Яго дыпломнай работай стаў спектакль народнага тэатра «Васе Жалызнова». Работа рэжысёра адзначана грамадскасцю рэспублікі. У 1964 годзе ён удастоены звання заслужанага дзеяча культуры Беларусі. Гэты год быў наогул славы для тэатра. 28-га лютага калектыв Барысаўскага народнага іграў спектакль «Глыбокая плынь» на сцэне Крамлёўскага тэатра. Калі апусцілася заслона, Кацярына Васільеўна Фурцава ўручыла артыстам Ганаровую грамату Міністэрства культуры СССР.

Яшчэ адна лінія пралагла на карце паездкаў: вісіць такая карта на сцяне Дома культуры, і ўся яна густа спісана стужкамі дарог. Дзе толькі не пабывалі артысты са сваімі спектаклямі: у Маскве, у Ленінградзе, у Вільнюсе. Аб'ездзілі

АКЦЁРЫ НАРОДНАГА

амаль усю Беларусь, а ў Мінскай вобласці няма такога месцейка, дзе не выступалі б барысаўчане.

Мяне заўсёды здзіўляе бескарыслівая, самаадданая любоў да тэатра, якая аб'ядноўвае ўсіх іх.

Не чакаюць жа яны і не шукаюць ні падзякі, ні славы. Проста не могуць без тэатра, ён задавальняе іх патрэбу ў творчасці, пашырае іх жыццёвы далягляд, і яны праводзяць у ім увесь свой вольны час. З дня ў дзень, з году ў год. А вольны гэты час ой як цяжка выкрайваць. Асабліва жанчынам. Актрысы тэатра не толькі маладыя дзяўчаты, як рабочая шклозавода Святлана Карапенка або студэнтка Людміла Малахоўская, якім сам бог загадаў быць свабоднымі і шчаслівымі — пра іх яшчэ мамы клапацяцца; але і маці, як Валянціна Дзедумет або Ларыса Грачышкіна. Трэба ж паспець і дзіця накарміць, і сябе дагледзець, і дом весці і яшчэ ісці ў тэатр. Больш 10 год прысвяціла тэатру эканаміст запалкавай фабрыкі Раіса Барысаўна Жыліна. А Ганна Ісаеўна Беркман аддала самадзейнай сцэне 40 год! Увесь свой вольны час дзеліць Ганна Ісаеўна паміж любімым унукам і тэатрам...

Зараз яна на пенсіі, але ад тэатра на пенсію не ідуць.

Я ніяк, нават у думках, не магу назваць старымі старэйшае пакаленне тэатра. На столькі маладыя сэрцам гэтыя людзі.

Вось Сурэн Аганесавіч Мірзаян. Бяззменны мастак усіх пастановак, сам робіць макеты дэкарацый, эскізы касцюмаў, і яшчэ малюе партрэты ўдзельнікаў спектакляў, і іграе вядучыя ролі: Жалязнова ў «Васе Жалязновай», нямецкага генерала фон Адлера ў «Глыбокай плыні», Пшэцхоўскага ў «Багне». Усіх ролей яго не злічыць. І яшчэ паспявае заражаць моладзь сваім захваленнем калекцыянера. Яго калекцыя значкоў — проста любата.

Палкоўнік запasu Віктар Міхайлавіч Бялоў. Душа калектыву і яго сумленне, член савета тэатра, заўзяты рыбак. І таксама вядучы актёр: Мітрохін у «Ігольцы і шытку», камандзір партызанскага атрада Лясніцкі ў «Глыбокай плыні». Віктар Міхайлавіч і вершы піша. «Для ўнутранага ўжытку». Да юбілейнага вечара ў тэатры ён напісаў вершаваны канферанс.

Так, у 1969 годзе тэатр спраўляў сваё дзесяцігоддзе. У 1959 годзе ён здаў экзамен на творчую сталасць спектаклем «Машэка» і атрымаў званне народнага ўліку першых шасці ў нашай рэспубліцы.

З таго часу і звязвае моцная творчая дружба калектыву тэатра і народную артыстку СССР Вольгу Уладзіміраўну Галіну. Вольга Уладзіміраўна памагала ў пастаноўцы «Машэкі» ды так з таго часу і асталася бяззменным кансультантам, амаль членам калектыву. Тут, у тэатры, і 70-годдзе актрысы спраўлялі, тут яе лічаць сваёй...

За акном вагона знаёмы пералесак. Хутка Барысаў.

Я ведаю, зараз у тэатры рыхтуюць спектакль у гонар 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Гэта кампазіцыя па творах Пагодзіна і Маякоўскага, называецца яна «Табе, рэвалюцыя». Але хлопцы і дзяўчаты так радысна расказваюць аб сваіх планах, што я не пазбаўлю іх гэтага задавальнення.

Я яшчэ з парога скажу:

«Добры дзень, людзі! Над чым вы працуеце зараз?»

Мая ГАРЭЦКАЯ

Новая мастацкая кінакарціна «Дырэнтар» створана рэжысёрам Аляксеем Салтыковым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Юрыя Нагібіна. У цэнтры апавядання — лёс балтыйскага марака, які стаў дырэктарам першага ў краіне аўтазавода. Ён расце і мужнее разам з краінай. Ён моцны і таленавіты. За такім, не задумваючыся, ідуць у агонь і ваду.

— Дзейны, бясконца адданы справе чалавек, — гаворыць пра свайго героя Мікалай Губенка, выканаўца ролі Зварыкіна. — Патрэбы краіны сталі яго асабістымі патрэбамі. Ваюючы за шчасце людзей, ён ваюе і за сваё ўласнае шчасце. Мне хацелася сыграць у Аляксеі Зварыкіне Чалавека з вялікай літары.

У галоўных ролях здымаліся таксама Святлана Жгун, Уладзімір Сядоў.

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая мастацкая кінастужка «Паштовы раман» вытворчасці Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Дажэнкі. Аўтар сцэнарыя Данііл Храбравічкі, рэжысёр-пастаноўшчык Яўгеній Мацвееў.

Карціна прысвечана выдатнаму патрыёту Расіі, лейтэнанту Чарнаморскага флоту Пятру Пятровічу Шміту. Жыццё гэтага дзівоснага чалавека хвалюе і ўражвае. Яго славілі клятва на магіле загінуўшых у кастрычніку 1905 года імгненна абляцела Расію. У тым жа годзе яго пажыццёва выбіраюць дэпутатам Севастопальскага Савета рабочых, матроскіх і салдацкіх дэпутатаў. У час Севастопальскага паўстання ў лістападзе 1905 года Шміт па просьбе рэвалюцыйных маракоў прымае камандаванне паўстаўшым крэйсерам «Ачакаў». Праз чатыры месяцы пасля падаўлення паўстання Шміта расстралялі.

Кадр з кінафільма «Паштовы раман».

І да апошняй гадзіны не спынялася яго перапіска з Зінаідай Рызберг — жанчынай, якая стала ягонай добрай надзеяй.

Як завяшчанне нашчадкаў, гучаць яго мужныя словы, сказаныя незадоўга да смерці: «Я загіну ў шчаслівай свядомасці, што слуп, да якога нас прывяжуць на месцы пакарання, будзе пагранічным паміж старой, царскай, і новай, вялікай, свабоднай Расіяй».

У ролі Шміта здымаўся актёр Кіеўскага тэатра юнага гледача Аляксандр Пара, у ролі Зінаіды Рызберг — кінаактрыса Святлана Каркошка.

З цікавасцю сустраняць гледачы таксама новыя мастацкія кінастужкі «Памяць» (кінастудыя «Масфільм», аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык Рыгор Чухрай), «Пляч дзён адпачынку» (кінастудыя «Масфільм», аўтар сцэнарыя Іосіф Герасімаў, рэжысёр-пастаноўшчык Эдуард Гаўрылаў), «Я памятаю цябе, настаўнін» (кінастудыя «Азербайджанфільм», аўтар сцэнарыя М. Ібрагімбакаў, рэжысёр-пастаноўшчык Гасан Сеідбейлі), «Зямля, мора, агонь, неба» (кінастудыя «Азербайджанфільм», аўтар сцэнарыя Анар, рэжысёр-пастаноўшчык Шаміль Махмудбекаў), дзве першыя серыі шырокафарматнай кінапапеі «Вызваленне» (кінастудыя «Масфільм», аўтары сцэнарыя Ю. Бондараў, О. Кургану і Ю. Озераў, рэжысёр — пастаноўшчык Ю. Озераў). Усе яны прысвечаны гераічнай самаадданай барацьбе савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Убачаць гледачы і новую шырокаэкранную мастацкую кінакарціну «Гладыятар», пастаўленую Вельё Кясперам на кінастудыі «Талін-фільм» па матывах рамана Ааду Хінта «Бераг вятроў».

Кадр з кінафільма «Дырэнтар».

Гэта яркі кінарасказ пра нялёгкі шлях у рэвалюцыю «багацця з беднякоў» Іянаса Ціху, чалавека сапраўды трагічнага лёсу, які на ўласным вопыце перанёс крызіс і абсяцэнне чалавечых і маральных каштоўнасцей у буржуазным грамадстве напярэдадні Кастрычніка. Аўтары фільма задаліся нялёгкай мэтай — паказаць немінучасць прыходу ў рэвалюцыю нават такога, далёка не «тыповага» героя, які стаіць спачатку вельмі далёка ад палітыкі, імкнецца любой цаной захаваць дабрабыт свайго маленькага ўласнага свету. Але такая ўжо няўмольная логіка гісторыі, што ўсё сапраўды сумленнае, працоўнае, свабодалюбівае рана ці позна прыходзіць да праўды новага свету.

У галоўнай ролі здымаўся Вітаутас Тамкус.

Многім чытачам блізкія творы празаіка Ю. Казакова. Адно з лепшых апавяданняў Юрыя Казакова «Тэдзі» — прыгодніцкая гісторыя цырнавага мядзведзя. Тэдзі быў сапраўды каралём манежа, разам са сваім гаспадаром і дрэсіроўшчыкам Колемам яму давялося аб'ехаць амаль увесь свет. Але ў адной з гасцёўных паездкаў па нядбайнасці служыцеля Тэдзі ўдалося выйсці з клеткі, а затым і з вагона. З гэтага і пачаліся ўсе прыгоды і новае жыццё прыручанага зверу. Пра іх расказвае новая каляровая мастацкая кінастужка «Кароль манежа», пастаўленая рэжысёрам Юрыем Чулюкіным на кінастудыі «Масфільм».

З замежных кінастужак гледачы змогуць прагледзець: «Картачны домик» (Венгрыя), «Плячом к плячу» (Польшча), «Труп, знойдзены на паляўнічым участку» (ГДР), і інш.

Р. КАПЛЯ

ЭКРАН

КАВАРНАЯ ХВАРОБА

На прыпынку ў аўтобус павольна зайшоў сярэдніх гадоў чалавек. Ён цяжка дыхаў, у грудзях нешта свісцела і гудзела. Павольна апусціўся ён на адно з пярэдніх сядзенняў. Праз хвіліну адтуль пачуўся кашаль: глухі, з прысвістам. На нейкі момант кашаль сціх. Мужчына выцягнуў хусцінку, выплюнуў у яе жоўтую макроту і зноў пачаў кашляць. Аўтобус зрабіў

добры дзесятак прыпынкаў, а мужчына ўсё кашляў. Твар яго пасінеў, на лбе і шыі выступілі тоўстыя вены. Адны пасажыры са спачуваннем глядзелі ў яго бок, другія гідліва павярнуліся да акна.

Карціна не толькі цяжкая, але і непрыемная і для тых, хто ўпершыню бачыць такога хворага, і для вопытных медыкаў, якія ў такіх выпадках амаль беспамылкова ставяць дыягназ: бронхэктатычная хвароба.

Узнікае гэтая хвароба звычайна ў дзіцячым і юнацкім узросце (у 92% выпадках — да 20 гадоў), а прыкметным яе праявам у большасці выпадкаў пярэднічаюць шматлікія прастуды, розныя вострыя запаленчыя працэсы ў дыхальных шля-

хах і лёгкіх, якія пасля пераходзяць у хранічныя. Вельмі часта хваробу ўскладняе хранічны бронхіт, які бывае амаль ва ўсіх заўзятых курцоў. Большасць пакутуючых ад бронхэктатычнай хваробы — курцы.

Пры хранічным бронхіце ў дыхальных шляхах утвараецца вялікая колькасць слізі. Нярэдка камяк слізі закупорвае бронх. У выніку частка лёгкага спадаецца, запаляецца, потым замяшчаецца рубцовай тканкай, а бронхі, якія праходзяць у ёй, нераўнамерна расшыраюцца. Гэта і ёсць бронхэктазы.

Часцей яны ўзнікаюць пасля бронхапнеўманій. Нават і тады, калі гэтую хваробу лечаць акуратна і правільна, на месцы запалення яшчэ доўга працяг-

ваецца бронхіт. Пры спрыяльных умовах запаленчы працэс са слізістай абалонкі пранікае ўглыб сценкі бронха, станчае яе і пераходзіць на лёгачную тканку. Пад ціскам павятра бронх у гэтым месцы пашыраецца. Запаленая лёгачная тканка ператвараецца ў рубцовую, якая расцягвае бронх яшчэ болей. У гэтым пашырэнні збіраецца многа слізі, а потым і гнойнай макроты. Утвараюцца спрыяльныя ўмовы для новага запалення лёгкіх.

Такім чынам, бронхэктатычная хвароба, з аднаго боку, ускладняе запаленне лёгкіх, а з другога — з'яўляецца прычынай чарговага яго ўзнікнення.

У хворага лёгачная тканка не толькі запаляецца, але часам і

КАЛІСЬЦІ ў маладосці, прачытаўшы славыты адказы Маркса на зададзеную яму дочкамі анкету, я — як і ўсе дзяўчынкі нашага класа — была засмучана. Маркс, які ў мужчыне больш за ўсё цаніў сілу, у жанчыне, аказваецца, цаніў слабасць! Гэта не ўкладвалася ў мяне ў галаве. Падумаць толькі — слабасць! А жанчыны Французскай рэвалюцыі? А старасціха Васіліса! А Зоя Касмадзям'янская?

Шмат пазней я зразумела, што адказ Маркса быў перш за ўсё адказам сапраўднага мужчыны, у якога ёсць патрэба абараняць і аберагаць сваіх жанчын: маці, жонку, дачок, сяцёр, — памагаць ім, прымаць на свае плечы іх клопаты...

І дома, і ў дзіцячым садзе, і ў школе мы стараемся прыві-

Парады бацькам

СИЛА І СЛАБАСЦЬ

ваць хлопчыкам знешнія прыкметы мужчынскай галантнасці: вучым іх уступаць дзяўчынкам дарогу, падаваць паліто... Але хлопчыкі не вельмі паддаюцца нашай вывучцы, бо ўнутрана мы іх не рыхтуем да мужчынскай адказнасці за жанчыну. Вы скажаце: але ж і самі дзяўчынкі сталі такія актыўныя, самастойныя, што хочаш-не хочаш, а падначальваюць сабе хлопчыкаў. Гэта справядлівае прэрэчанне. Але тым больш трэба задумацца над тым, каго і як мы гадуем у сваёй сям'і.

Дзяўчынкам нашым живеца зусім не так ужо лёгка. Прыву-

чаючы іх з дзяцінства да ідэі жаночай раўнапраўнасці, мы забываем падрыхтаваць іх да той сферы жыцця, у якой жанчыне бывае цяжэй за ўсё. Мы не рыхтуем нашых дзяўчынак і да таго, што іхнія каханьня, іхнія мужы могуць аказацца складанымі людзьмі, са складанымі характарамі, што жанчына павінна валодаць разнастайнай зброяй: цяроўнасцю і гордасцю, вытрымкай і самаадрачэння, адданасцю і маруднай, карпатлівай душэўнай работы над стварэннем сваёй сям'і. Будучае сямейнае жыццё ўяўляецца ім працягам танцавальнай залы, у якой

яны пануюць над хлопчыкамі. Але наступаюць будні — і нашы дзяўчынкі губляюцца перад імі.

У рэдакцыі газет і часопісаў прыходзяць сотні пісем ад актыўных, самастойных дзяўчынак, якія марылі ўладарыць, а цяпер яны няшчасныя, пакінутыя, ашуканыя. Сярод іх ёсць сапраўды ахвяры вераломства і подласці. Але многія з гэтых дзяўчынак — як ні сумна гэта ўсведамляць — самі вінаваты ў сваім няшчасці: іх актыўнасць павярнулася неабачлівасцю, самастойнасць — бездапаможнасцю, жаданне ўладарыць парадзіла дробязнасць і няўжывучасць.

Жанчына расказвала мне: — У мяне ёсць дачка. Ёй дзевятнаццаць год. І ўнук. Яму тры месяцы. А зяць ў мяне няма...

ЧАТЫРЫ ЭЦЮДЫ Ў ШКОЛЕ

загінае. У запалены працэс уцягваецца і плеўра. Паступова ў хворага развіваецца эмфізема лёгкіх, з'яўляецца лёгка-сардэчная недастатковасць (яна і была ў нашага суседа-пасажыра).

Апрача гэтых «мясцовых» пашкоджанняў, нарастаюць змяненні іншых органаў і сістэм. Прыблізна праз год ад пачатку хваробы таўсцюць кончыкі пальцаў рук і ног (пальцы нагадваюць барабанныя палачкі), пазногці робяцца пукатыя. Гэта сведчыць аб пачатку змен у касцявой сістэме. Калі паглядзець такога хворага на рэнтгене, то можна ўбачыць, што косці перадплечча і галёнак таксама патаўсцелі. Праз некаторы час у хворага знікае апетыт. У яго па-

яўляюцца пятка і адрывка, функцыя кішэчніка парушаецца. Пад уздзеяннем ядаў, якія выдзяляюць мікробы, што жывуць і размнажаюцца ў бронхаэктазах, перараджаюцца і паступова спыняюць сваю функцыю ныркі.

На жаль, гэта хвароба сустракаецца даволі часта. Гэта дало падставу некаторым замежным вучоным зазначыць, што бронхаэктатычная хвароба, пасля туберкулёзу лёгкіх, самая частая хвароба дыхальных шляхоў. Наогул, частыя кровахарканні, ліхаманкавыя «свечкі» з доўгімі «хвастамі» невысокай (37,0—37,5°) тэмпературы, кашаль з аддзяленнем макроты і іншыя даволі характэрныя прыкметы бронхаэктатычнай хваробы су-

стракаюцца пры туберкулёзе, глыбокіх захворваннях лёгкіх, кісцы, раку. Апрача таго, вельмі часта бронхаэктатычная хвароба ўскладняе іх. Такім чынам, яна замаскіроўвае гэтыя захворванні. Прафілактычныя агляды, якія праводзяцца штогод медслужбай, абавязаны праходзіць усе — ад старога да малаго.

Расказваючы пра гэту цяжкую, нудную і каварную хваробу, я не адкрыў вам аднаго «сакрэта»: жанчыны хварэюць на яе значна радзей за мужчын. Некаторыя вучоныя лічаць, што на адну хворую бронхаэктатычнай хваробай прыпадае 6—7 хворых мужчын.

Так, гэта «нежаночая» хвароба. Чаму тады я напісаў пра яе

ў жаночы часопіс? Ды таму, што ў кожнай з вас, паважаныя чытачкі, ёсць бацька, муж або сын, на якіх вы можаце зрабіць вельмі дзейсны, чыста жаночы ўплыў. Абаяльнасцю дачкі, упартасцю жонкі, ласкавасцю маці вы можаце аднаго з іх пакласці ў пасцель, каб «даляжаў» чарговую пнеўманію, другога — прымусяць глытаць таблеткі, як гэта параіў урач, а трэцяга, таго, што толькі пачаў курыць, — пераканаць у неабходнасці адвыкнуць ад гэтай шкоднай прывычкі, загартваць свой арганізм. Ужо гэтага будзе дастаткова, каб папярэдзіць у іх бронхаэктатычную хваробу.

Г. ШЭРШАНЬ

Я слухала, усёй душой спацучаючы яе гору і падзяляючы яе радасць (таму што, калі яна сказала: унук, — у яе міжволі расплыліся губы, засвяціліся вочы); я слухала і пранікалася ўсё большай павагай да дзевятнаццацігадовай дачкі гэтай жанчыны.

Так склалася, што дзяўчынка, першакурсніца, павінна была стаць маці. Яна адна вырашала для сябе гэтае пытанне: бацькі не дазволілі б ёй нарадзіць, і яна скрыла ад іх сваю цяжарнасць. Бацька яе дзіцяці не захацеў звязаць з ёй сваё жыццё. У яго таксама ёсць маці — яна падтрымала рашэнне сына. (Да гэтай маці мы яшчэ вернемся.) Учарашняя дзяўчынка сёння была ў адказе і за сябе, і за будучае дзіця. Да апошніх дзён перад родамі яна працягвала

вучыцца — і зараз вучыцца. Калі з'явілася на свет малое, бацькі прапанавалі ўсынавіць яго — яна адмовілася. Яна не пісала ў газеты, просячы заклімаць ганьбай бацьку свайго дзіцяці, не імкнулася адпомсціць яму; яна цалкам узяла на сябе адказнасць за сына і нават ад роднай маці стараецца не прымаць дапамогі.

Вядома, яе маці гаруе — а хто б з нас не гарваў? Але ўсё-такі ў яе горы ёсць сучашэнне: дачка аказалася моцнай жанчынай.

Вернемся да той, другой маці, сын якой адмовіўся жаніцца, і яна падтрымала яго адмаўленне. Я не ведаю, як і калі, але ведаю цвёрда: гэта жорсткасць рана ці позна ўдарыць па маці. Дазволіўшы сыну зняць з сябе адказнасць за ма-

ладую жанчыну і дзіця, яна загадзя вызваліла яго і ад іншай адказнасці — за немалодую жанчыну, за сябе.

Не ведаю, як гэта абгрунтаваць тэарэтычна, але практычна я бачыла шмат разоў: мужчына вырастае ў той сям'і, дзе з ранняга дзяцінства яму ўнушаюць неабходнасць клапаціцца аб маці. Занадта аберагаючы дзяўчынак ад клопатаў і адказнасці, мы рыхтуем нешчаслівых жанчын. Занадта апякаючы хлопчыкаў, выходзім нешчаслівых мужчын.

Усім мужчынам уласціва пачуццё сваёй мужчынскай перавагі. Яно ім неабходна — і на здароўе; яно ёсць у кожным з нашых сыноў, хочам мы гэтага ці не. Пытанне ў тым, якую форму мы — маці — нададзім гэтаму пачуццю. Мужчына па-

вінен адчуваць сябе галоўным, але калі ён сам хоча быць галоўным прадметам абслугоўвання, гэта значыць, што мы выхавалі не вельмі добрага і — я настаіваю на гэтым — не вельмі шчаслівага чалавека.

Справа ў тым, што ў сапраўднага мужчыны пачуццё мужчынскай перавагі выяўляецца інакш: я моцны, я ўсё магу, а ты слабая, я вазьму на сябе тваю ношу...

Маладых людзей, якія будуць жыццё па гэтаму прынцыпу, на шчасце, нямала, таму што гэты прынцып больш натуральны, прывычны — па векавой традыцыі — для мужчыны, чым адваротны.

Н. ДАЛІНІНА.

[Часопіс «Семья и школа»].

У 4 класе 23-й мінскай школы. «Хто адкажа на гэтае пытанне?» — звяртаецца настаўніца Людміла Антонаўна Лапцікоўская да вучняў.

Любяць дзеці сваю настаўніцу Веру Іванаўну Андрэеву. — Ціха, дзеці, зараз я вам раскажу...

Біялогію ў школе № 44 вядзе Эма Паўлаўна Парфёнава.

— Тры, чатыры... — лічыць танты Любоў Андрэевна Сундукова на ўроку спеваў у 42 школе.

Фота А. Кудраўцава.

КУЛІНАРЫЯ

РЫБА, ЗАПЕЧАНАЯ ПА-РУСКУ

Кавалкі сырой рыбы (судак, сом, шчупак, траска, сазан) са скурай, без касцей пакладзіце на патэльнію, змазаную тлушчам, пасаліце, злёгку пасыпце перцам. Вакол рыбы пакладзіце кавалачкі варанай бульбы, паліце соусам, пасыпце сухарамі або цёртым сырам, папырскайце маргарынам або сметанковым маслам і запячыце. Падаючы на стол, паліце маслам і пасыпце зяленівам.

На 1 кг рыбы — 600 г бульбы, 25 г сыру, або 20 г сухароў, 60 г маргарыну або сметанковага масла.

БІТОЧКІ „ДНЕПР“

Нятлустую свініну нарэжце на кавалкі і разам з пшанічным хлебам, замочаным у малацэ,

2 разы прапусціце праз мяса-рубку. Дабаўце малако, соль, молаты перац і старанна вымешайце. З катлетнай масы сфармуіце праснакі па 50 г, на сярэдзіну пакладзіце фарш з сечаных крутых яечных бялкоў, зяленіва і халоднага сметанковага масла. Праснакі скруціце так, каб фарш быў поўнасьцю закрыты, абкачайце ў пшанічнай муцэ, змачыце яйкам, абкачайце ў сухарах і смажце ў вялікай колькасці тлушчу.

На 300 г свініны — 40 г пшанічнага хлеба, 60 г малака; на фарш: 80 г сметанковага масла, зяленіва пяташкі і кроп, яйка, 80 г пшанічнай мукі, 40 г тлушчу.

ПЛОЎ ПА-ЎЗБЕКСКУ

Рыс замачыце на 2—3 гадзіны ў падсоленай вадзе (10 г солі на 1 л вады). Бараніну на-

рэжце на кавалкі вагой па 10—12 г і абсмажце да ўтварэння румянай скарынкі. Дадайце цыбулю і моркву, нарэзаных саломкай, і ўсё разам смажце. Затым уліце вадку (столькі, колькі рысу), пакладзіце рыс, спецыі і зварыце. Калі рыс убярэ ўсю вадку, пасуду трэба накрыць і варыць яшчэ 20—25 мін. на слабым агні.

Пры падачы плоў кладуць горкай, зверху кладуць кавалачкі бараніны і пасыпаюць сечанай цыбуляй.

На 500 г бараніны — 500 г рысу, 500 г морквы, 150 г рэпчатой цыбулі, 150 г лою або алею, спецыі, соль.

САЛАТА ПА-КАЗАХСКУ

Смажанае мяса, вараныя яйкі, бульбу і моркву, салёныя агуркі, абабраныя ад скуркі, свежыя яблыкі (сушаныя яблыкі трэба зварыць) нарэжце на тонкія лустачкі, дадайце зялёны гарошак і перамяшайце. Пасыпце соллю, перцам, запраўце смятанай, змяшанай з маянэзам. Пакладзіце ў салатніцу і ўпрыгожце кавалачкамі мяса і яблыка, галінкамі пяташкі.

На 500 г ялавічыны — 10 г алею, 3 яйкі, 250 г бульбы, 250 г салёных агуркоў, 80 г морквы, 60 г зялёнага гарошку, 150 г свежых яблыкаў або 60 г сушаных, 200 г маянэзу, 50 г смятаны, спецыі, зяленіва пяташкі.

СМАЖАНАЕ КУРАНЯ

Звараных куранят падзяліце на кавалкі, абкачайце ў пшанічнай муцэ, змачыце ў яйку, затым абкачайце ў хлебных крошках і смажце ў вялікай колькасці тлушчу. На гарнір можна падаць смажаную бульбу, зялёную салату, свежыя або маласольныя агуркі, марынаваную капусту або фрукты.

На 400 г куранят — 15 г пшанічнай мукі, 1 яйка, 80 г пшанічнага хлеба, 50 г тлушчу, 30 г сметанковага масла, зяленіва.

КІСЕЛЬ БЕЛАРУСКІ

Аўсяную муку або геркулес развядзіце халоднай вадой, дайце добра закіснуць, працэдуіце праз сіта і зварыце густы кісель. Разліце ў формачкі і астудзіце. Падаючы на стол, паліце сіропам з ягад. Кісель можна падаваць з халодным кіпячым малаком.

На 200 г аўсянай мукі або геркулесу — 100 г цукру (у тым ліку для сіропу), 40 г ягад (журавіны, чарніцы і інш.).

ПІСЬМО З РЭДАКЦЫІ

Не праходзіць тыдня, каб рэдакцыя не атрымлівала пісьмы прыкладна такога зместу: «Памажыце, што рабіць? Я вельмі тоўстая і не магу пахудзець. Ём усяго 2 разы на дзень, не ўжываю ні тлустага, ні салодкага... Як жыць далей?»

Крыху радзей пошта прыносіць пісьмы проста процілеглыя: «Толькі вы можаце мне памагчы... Я вельмі худая. З мяне ўсе смяюцца. Тэрмінова напішыце, што і як трэба есці, каб патаўсцець. Я не магу жыць больш такой худой...»

Пісьмы гэтыя прыходзяць, як правіла, ад дзяўчат, вучаніц 8—10 класаў, радзей ад студэнтак.

Паколькі патак такіх пісем не канчаецца, а таксама і таму, што большасць нарэспандэнтак не паведамляе свайго адраса, відаць, ёсць сэнс прысвяціць гэтай «праблеме худых і тоўстых» спецыяльны артыкул.

Зусім зразумелы і апраўданы неспакой дзяўчат пра сваю фігуру. Скажыце, ну наму не хочацца быць прывабнай? Разумеючы, што форму носа або авал твару змяніць немагчыма, многія спрабуюць палепшыць хоць бы фігуру. Жаданне натуральнае, але не трэба так ужо трагічна адносіцца да сваёй знешнасці — «Як жыць далей?» «Я не магу жыць такой...» Мы вам з усіх сіл пастараемся памагчы, але не лічыце, што знешнасць — самае галоўнае ў жыцці.

...Перш за ўсё, як залішня паўната, так і празмерная худзізна могуць быць знешнім праяўленнем нейкага захворвання. Устаноўце гэта можа толькі ўрач, вылечыць — таксама толькі ўрач, прычым не «з часопіса», а мясцовы, які бачыць хворага, а не чытае яго пісьмы.

Па-другое, нават абсалютна здаровы чалавек адрозніваецца ад іншага абсалютна здаровага чалавека сотнямі, калі не тысячамі, дэталей. Фігура таксама перадаецца па спадчыне і залежыць, у здаровага чалавека, перш за ўсё, не ад таго, як і што ён есць, а ад таго, якімі былі яго бацькі і дзядуля з бабуляй.

І, нарэшце, трэцяе. Растучы арганізм праходзіць у сваім развіцці праз пэўныя стадыі — то бурнага выцягвання ўверх, якое суправаджаецца патаўжэннем падскурнага тлушчу, то, на-

адварот, амаль поўным спыненнем росту, але ўзмацненым развіццём унутраных органаў і стварэннем тлушчавых запасаў. Чаргаванне гэтых стадый вызначаецца неабходнасцю быць не толькі дастаткова высокім, але і ўстойлівым да неспрыяльных уздзеянняў знешняга асяроддзя. Калі ўлічыць, што дзяўчаты растуць да 22—25 год, а выцягванне ўверх спыняецца гадоў у 17—19, становіцца ясна, чаму яны спачатку худзеюць, а потым паўнеюць.

А цяпер і разгледзім магчымасці нашага ўздзеяння на «паляпшэнне» фігуры і тыя вынікі, да якіх гэтае «паляпшэнне» можа прывесці.

Усе, хто звяртаецца да нас за дапамогай, лічаць, што адзінае і галоўнае тут — гэта ежа. Гэта ў корані няправільна і шкодна, калі пайсці па такому шляху. Вядома, аб правільным харчаванні трэба клапаціцца, асабліва худым, але крайнасці недапушчальныя. Харчаванне трэба рэгуляваць, не менш трох разоў на дзень, абавязкова ў адзін і той жа час, абавязкова атрымліваць вадкую і гарачую ежу (сухмятка прыводзіць да гастрытаў і язвы страўніка), абавязкова клапаціцца аб паўнацэннасці яды — уключаць мяса, рыбу, тварог, сыр, малочныя прадукты, гародніну і фрукты. Але яда — не галоўнае ў гэтай праблеме.

Ну а як жа ўсё-такі палепшыць фігуру? Няўжо нічога нельга зрабіць? Можна, і нават многае. Можна мець фігуру, прычым, не толькі талію, але і асанку, грацыёзнасць рухаў, паходку не горшую, чым у славуных кіназорак захаду. Але дасягаецца гэта ТОЛЬКІ з дапамогай заняткаў фізкультурай і спортам. ТОЛЬКІ.

Усім здаровым дзяўчатам мы можам рэкамендаваць спартыўную і мастацкую гімнастыку, а калі гэта немагчыма — хоць бы ранішняю гімнастыку ў тым аб'ёме, які праводзіцца штодзённа па радыё або тэлевізару. Той, хто ўсур'ёз вырашыў заняцца паляпшэннем фігуры, пасля парады з урачом і выкладчыкам фізкультуры ў школе, можа сіласці сабе індывідуальны комплекс практыкаванняў, які накіравана паляпшае той ці іншы недахоп. У цяперашні час распрацаваны практыкаванні, якія паляпшаюць сутуласць, скурывленні пазваночніка ў бок, круглую спіну, узмацаваюць брушны прэс і г. д. У большасці кніжных магазінаў можна знайсці падрабязныя кіраўніцтвы, пачынаючы ад брашурак і канчаючы тоўстымі кнігамі. Трэба толькі захацець і праявіць настойлівасць.

Апрача таго, што заняткі фізкультурай і спортам паляпшаюць фігуру, яны вельмі добра ўплываюць на арганізм. Павысіцца працаздольнасць, стануць лепшымі адзнакі ў школе, менш будзе хварэць. Нават характар зменіцца — станеце заўсёды бадзёрымі, вясёлымі, энергічнымі. А гэта таксама са-дзейнічае прывабнасці.

Так што, дарагія дзяўчаты, не губляйце надзею, не перажывайце глыбока з прычыны тоўстай ці вельмі тонкай таліі. Усё ў вашых руках.

Фізкультура, і яшчэ раз фізкультура.

Р. С. Гэтае пісьмо з рэдакцыі ўжо было гатова, калі пошта прынесла чарговае пасланне, праўда, на гэты раз ад хлопчыка, якога сябры-аднакласнікі дражняць «бочкай». Хлопчык вучыцца ў 4-м класе, г. зн. яму гадоў 11. На жаль, парады, прыведзеныя вышэй, як відаць, яму не падыдуць. Па крайняй меры, спачатку неабходна старанная ўрачэбная кансультацыя, абавязкова, апрача педыятра, і ў спецыяліста-эндокрынолага. Таварышы бацькі (прозвішча сваё ён не ўказвае, адрас — г. Пухавічы, вёска Сцяпанавічы) — вам трэба сур'ёзна аднесціся да гэтага. Хоць зусім магчыма, што лішняя паўната вашага сына звязана са спадчыннымі фактарамі і ён зусім здаровы, урачэбны кантроль неабходны.

Гэтае апошняе пісьмо наводзіць і яшчэ вось на які роздум — чаму дзіця, якое пакутуе ад фізічнага недахопу (а яму паўната ўяўляецца іменна недахопам), не змагло знайсці дарадчыкаў у сябе дома, у школе? Чаму настаўнікі, мясцовыя медыцынскія работнікі не звярнулі сваю ўвагу на ненармальнасць развіцця? У школах абавязкова праводзяцца штогадовыя па-глыбленыя медагляды дзяцей. Чаму, нарэшце, бацькі не заў-важаюць гэтага?

Праўда, магчыма, мы і памыляемся, бо мярнуем толькі па пісьму дзіцяці.

В. САЛАУХІН,
кандыдат медыцынскіх навук, старшы
навуковы супрацоўнік.

На першай старонцы вкладки — «Зіма прыйшла».

Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

З ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

— Таварыш начальнік, я крыху затрымаюся: тут адну справу правярнуць трэба.

— Даражэнькі, пачкай хвілінку, я адчыню дзверы: там хтосьці стукае...
Мастакі Н. Станілоўскі,
І. Кашкароў.

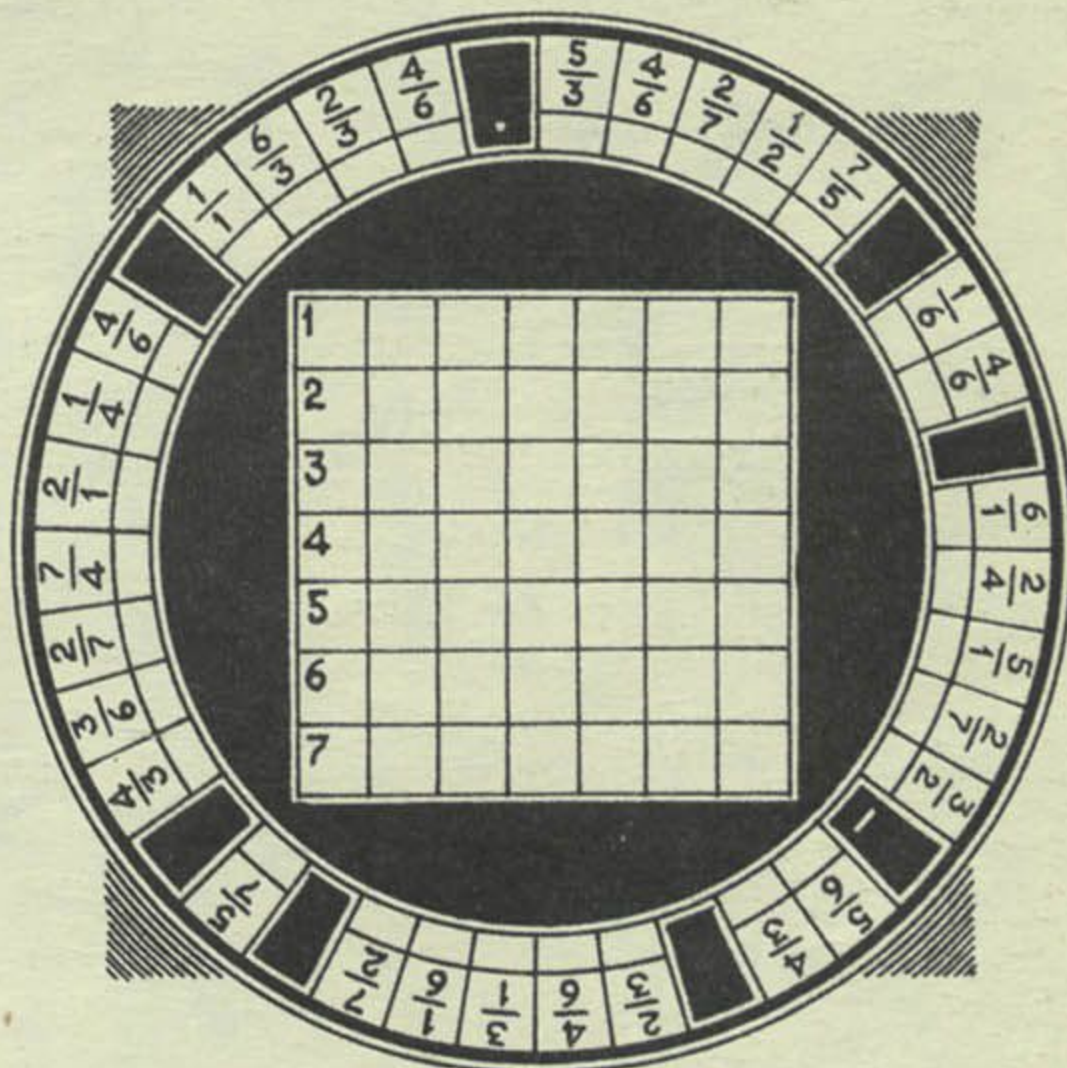

— Чай ты заварваеш цудоўна, але тут пішуць, што бываюць і больш смачныя рэчы!!!
Мастак Ю. Макараў.

— Да нас паступіла заява, што тут вы здзенуецца з чалавека па прозвішчы Шапэн.

ЗАДАЧА-ШЫФРАГРАМА

У гарызантальных клеткі (у цэнтры фігуры) упішыце словы, значэнні якіх дадзены ніжэй.

Правільна ўпісаўшы словы, здагадайцеся, як прачытаць зашыфраваную ў вонкавым крузе вядомую беларускую народную прыказку аб гераізме.

Значэнні слоў: 1. Адзін з цэнтраў беларускай аўтамабільнай прамысловасці. 2. Легендарны беларускі генерал. 3. Горад у Магілёўскай вобласці. 4. Вадасховішча ў БССР. 5. Абласны горад нашай рэспублікі. 6. Прыток Дняпра. 7. Раённы цэнтр Мінскай вобласці.

Склаў А. САНКЕВІЧ.

АДКАЗЫ

на чайнворд «Беларуская літаратура»,
змешчаны ў 12 нумары за 1969 г.

1. «Паўлінка». 2. «Арлянтам». 3. Маўзон. 4. Навуменка. 5. «Амок». 6. Клаз. 7. Засім. 8. Моркаўка. 9. Астап. 10. «Полымя». 11. Ядвіся. 12. Ямб. 13. «Брагін». 14. Наста. 15. «Адплата». 16. Анафара. 17. «Атрута». 18. Аксельрод. 19. «Дрыгва». 20. Арэса. 21. Арочка. 22. Агняцвет. 23. Трус. 24. «Сын». 25. Навела. 26. «Аманал». 27. Лютава. 28. Агата. 29. Астрэйка. 30. «Астрожнік». 31. Карпюк. 32. Крапіва. 33. Арцём. 34. Маўр. 35. Рэлес. 36. Скрыган. 37. «Нарач». 38. Чавускі. 39. «Ірынка». 40. Алёшка. 41. Аўтар.

У гарызантальным радку: Колас, «Дрыгва», Талаш.

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД «МУЗЫКА»,
змешчаны ў 9 нумары за 1969 г.

1. Чуркін. 2. Нота. 3. Атака. 4. «Аіда». 5. Аркестр. 6. Расіні. 7. Інтанацыя. 8. Яначак. 9. Кампазітар. 10. Раманс. 11. Сюіта. 12. Арфа. 13. Аперэта. 14. Арган. 15. Ніжніцава. 16. Актэт. 17. Тэнор. 18. Рэалізм. 19. «Мара». 20. Адажыё. 21. Опера. 22. Арыя.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.

АТ 07714. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Здадзена ў набор 1/XII-1969 г. Падпісана да друку 24/XII-69 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: га-
лоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела пра-
мысловасці—32-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі і куль-
туры—32-38-24.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак—выкрайка. Тыраж 308 410 экз. Зак. 593.

Цена 15 кап.

74995

1 2

3 4

5 6

7